БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1925 чылда үндезилеттинген.

1961 ч. ИЮНЬ 24 СУББОТА

№ 148 (4938).

Өртээ 2 көп.

Н. С. Хрущев Алма-Атада

АЛМА-АТА. (СЭТА). СЭКП Төп Комитединиң Бирги секретары болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев синтетиктиг материалдардан кылган өглерниң чаа конструкцияларын республиканың удуртукчуларының үделгези-биле июнь 22-ниң кежээзинде барып көрген.

Н. С. Хрущев ол өглерниң чурттаарынга болгаш көжүрүп сайгарарынга эптиг байдалын сонуургап көрген. Өглерниң карнастарын белетиззиринге бамбукту ажыглаары таарымчалыг болур-дур деп бодалын ол чугаалаан.

Чаа өглерни Н. С. Хрущевтүң сүмезин ёзугаар совет тускай эртемниглер чогаадып кылган. Көдээ ажыл-агыйның мурнакчыларының чөвүлел хуралы бо чазын Алма-Атага болуп турарының үезинде ол сүмезин Н. С. Хрущев берген.

Юрий Гагаринни Польшаже чалаан

ВАРШАВА. (СЭТА). Польша Улус Республиканың чазаа делегейде баштайгы космонавт, Совет Эвилелиниң Маадыры майор Ю. А. Гагаринни Польшага келзин деп чалаан.

Ю. А. ГАГАРИН КУБАГА БААР

Куба Республиканың премьер-министри Фидель Кастронуң болгаш делегейниң улустарының найыралының Куба институдунуң чалааны-биле баштайгы космонавт, Совет Эвилелиниң Маадыры Ю. А. Гагарин Кубаже чоруур. Ол аңаа баргаш куба улустуң национал байырлалы — июль 26-ның байырлалдарынга киржир.

СОВЕТ УЛУСТУҢ ӨЛҮМ ЧОК МААДЫРЛЫГ ЧОРУУ

Ада-чурттуң Улуг дайынының эгелээнинден бээр 20 чыл болганы-биле холбаштыр Москваның хөй-ниити төлээлекчилериниң хуралынга 1961 чылдың июнь 21-де эш Н. С. ХРУЩЕВТУҢ чугаазы

Эргим эштер!

Фашистиг Германияның дайынны чарлавайн, оор ёзу-биле Совет Эвилелинче халдап, совет кижилерниң тайбың күш-ажылын үскен болгаш аар, хоозуралдыг дайынны биске деген келген хүнүнден бээр чаэрби чыл эртти.

Бүгү совет улус бодунуң Ада-чурттун камгалаарынче, социализмнин чаалап алышкыннарын камгалаарынче көдүрүп үнген. Гитлержи халдаашкынга удур ыдыктыг, улусчу дайын эгелээн. Бодунун төрээн Коммунистиг партиязын долгандыр сырый каттышкан совет улустун маадырлыг күштери, чаныш-сыныш чок күзел-соруу бо дайынга бүгү өндүр чаагайы-биле илереттинген.

Камгалад министри Совет Эвилелиниң Маршалы эш Родион Яковлевич Малиновский бодунун илеткелинге болгаш маңаа чүве чугаалаан өскер Ада-чурттун дайынынга совет улустун, бистин алдарлыг Чепсектиг Күштеривистиң өлүм чок эрес-маадырлыг чоруунун дугайын кончуг эки чугаалаалыр. Делегейнин ийиги дайынының болуушкуннарынче катап-катап кичээнгей салып турар бис, чүге дээрге дайынның болу-даа база ол ышкаш ол дайынның мурнунда эрткен үе-даа кончуг өөредилгелиг дуржулгаларны кылыр арганы улустарга берип турар.

Бистин партиявыс болгаш Совет чазак фашизмнин дээрбеги шынаршинчизин Гитлер, немец фашистер эрге-чагыргаже чүткүп турган хүннеринде-ле шиитпирлиг сойгалап, улустарга кыжаныл келген айыылдың дугайын оларга сагындырып турган. Совет Эвилели болза, фашизмни кынчыктырбас, делегейниң чаа дайынын оон өскүдүп үндүрерин болдурбас дээш могаг-шылаг чокка кыйгырып турган кара чаңгыс күрүне болган. Совет төлээлекчилериниң үнү Национал Лигазынга, дайынга удур конгресстерге ыытқыры-биле чаңгыланып турган, фашизмге удур өйтүр шавышкынны бээр, диргелип кел чыткан дайын халавы-биле демиселе сырый каттыжар деп олар үткүлүг кыйгырып турганнар. Улустарның айыыл чок чоруун хандырары-биле тодаргай хемчеглерни Совет чазак саналдап келген. Чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрер дугайында саналды Национал Лигазынга ол киирип, коллективтиг айыыл чок чоруктун системазын саналдаан, ол системаны хүлээп алган турган болза, фашистиг агрессорларны кынчыктырбайн барган турар ийик.

Кажан дайынның айыылы делегейнин кырынга шуут диргелип келген турда Совет чазак Чехословакияны камгалаары-биле гитлержи Германияга удур кады демисежир деп саналды Францияга киирген. Чехословакияга дуазламчы көргүзери-биле бистиң шериглеривисти боттарының девискээрин дамчыштыр эрттирер дугайын Польшаның болгаш Румынияның буржуаз чазактары-биле дугуржуруп база-ла оралдажып турган бис.

Ындыг болза-даа бистиң социалистиг чуртувусту көөр хөөн чок чоруундан караа көзүлбестээн, делегейнин революстуг шимчээшкининден корткан буржуаз күрүнелериниң чагырыкчы бөлүктери, Совет чазактың саналдарының ажыктыы бүгү кижилерге мырыңай иле турбужежок, оларның чаңгызын-даа хүлээп албааннар.

Делегейниң ийиги дайынының мурнуу чарыының бүгү төөгүзү — барыын таланың демократиялары дээр чүвениң политиказында бужарбак үүл-үүр. Англияның, Францияның, Польшаның болгаш өске-даа күрүнелериниң чагырыкчы бөлүктери боттарының улустарының национал эрге-ажыктарын садыптарынга доктавааннар. Кажан Англияның болгаш Францияның чагырыкчылары Чехословак республиканы фашистиг эжелекчилериниң будунун адаанче киирп октап бергени 1938 чылдың бужар-бак Мюнхен сүлчээзи кижи төрелгетениң сагыш-сеткилинден кажан-даа читпес. Ол саттыныкчы политиканың уъжун улустар боттарының миллион-миллион оолдарының болгаш кыстарының амытының ышкынар, коргунчуг качыгдалдарны көөр ужурга таварышкан.

1939 чылдың чайынында Англияның болгаш Францияның шериг төлээлерин Москваже чорутканының төөгүзүн сактып көрүнер. Германия Европага дайынны өскүдүп үндүрүп кээр болза, үш күрүнелериниң чепсектиг күштеринин кады дайылдажырының мырыңай тодаргай программазын Совет чазак саналдап киирген болгай. Агрессорну доктаадып тургузуптарынга ынчаарда уе ам-даа орай эвес турган. Бир эвес ынчаарда Англияның болгаш Францияның чагырыкчы бөлүктери агрессорну ойтүр шаварынга күзелин илергейлээн чүве болза, Гитлер дайынны өскүдүп үндүрериниң мурнунда хөй катап боданыр турган ийик. Төөгү мырыңай өске байдал-биле тургустунуп болур турган, делегей дайыны база болбайн баар турган ийик. Кижи төрелгетен аажок улуг когаралдарга болгаш чидириглерге таварышпас турган ийик.

Агрессорга өмзәриштишаан, гитлержи шериг машиназының күштери-биле Совет Эвилелин чылча шаварын күзеп турган империалистиг болүктернин кара сагыштыг чоруун Совет чазак ынчаарда-ла баш удур билген. Барыын талакы күрүнелер боттарының Гитлер-биле ойнап турган политиказынга чаңгыс-ла сорулганы салып турган — герман агрессорнун күжүн Совет Эвилелинге удур угландырарын бодап турган дээрзин билип турган бис. Герман фашизм болза, делегейнин революстуг шимчээшкининиң чөлевгиижи — бистиң чуртувусту чылча шавар дугайын бодап турган делегей реакциязының согуг бээр күжү болуп дайылдажып турар деп чүве биске билдингир турган.

Барыын талакы күрүнелериниң бодалдары ырак турган — Совет Эвилелин узуткаар болгаш оон-биле кады боттары делегейге хуваалда чок тергиидээр база боттарының негелделерин бүгүлерге албадап чыгаар дээш Германияның чилчиин үзер. Сенатор чораан, а оон соонда Американың Каттышкан Штаттарының президентизи турган Гарри Трумэн ол бодалдарны эң ыят чок калчаалыы-биле чугаалаан. Оон чугааланы болза: «Бир эвес Германияның уъдун ап турарын көрүп кагзывысса Россияга дуазлаар ужурлуг бис, а бир эвес Россия уъдуп ап турун бээр болза Германияга дуазлаар ужурлуг бис, ынчангаш олар боттоттарын арганыг болза хөй-биле өлүржүп турзуннар».

Утка-шынарын Трумэнниң ажыы-биле тайылбырлааны ындыг политиканы барыын талакы күрүнелер чорудып турган. Ол идеялар Барыын талакының агрессчи империалистиг бөлүктериниң медерелинде ам-даа өлбээн. Бир эвес Совет Эвилелинге удур ыдалап болгу дег күштерни барыын талакы күрүнелер тып аптар аргалыг турган болза, ону шенеп көөрүн база катап оралдажырындан олар ойталавастар ийик.

Ындыг болза-даа ындыг күш ам чок. Бир эвес барыын талакы күрүнелер социалистиг чурттарның чаалап алышкыннарын узуткаар дээр угаазылал чок оралдажышкынынга боттарының күштерин мобилизастаар болза, ол таварылгада олар бүрүн буураашкынга таварышкан турар кылдыр Совет Эвилелиниң болгаш бүгү социалистиг лагерьниң күүзү ол хире өскен.

Харын империалистиг күрүнелериниң төлээлекчилери безин барыын талакы күрүнелер биле социалистиг чурттарның аразында күштерниң деннежилгези делегейде тургустунган дээрзин ам чугаалажып турарлар, ону билип турар чорук ам безин оларга депшилге болуп турар. Ынчалзажок бир эвес байдалды ынчаар билип турар кижи күштерниң тургустунган дензигүүрүнден болдунган политиканы, тодаргайлаарга, гайбыныың болгаш тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның политиказын херек кырынга чорудар чүве болза, оортан-даа улуг депшилге болган турар ийик.

Делегейниң ийиги дайынының бүүгүзүнде барыын демократиялар дээр демократиялар ийи арынныг политиканы чорудып турган. ынчангаш олар, Фашистиг чурттар — Германияга болгаш Италияга удур боттарының күжениишкиннерин Совет Эвилели-биле каттыштырарын күзевейн турар, бистин чуртувуска удур гитлержи Германияны ыдалаарын оралдажып турар деп чүвени Совет чазак бүзүреп көрген. Ёзулуг шулбус-биле дугуржулга кылырын билбишаан, Гитлер-биле чугаалажыышкыннарже баарындан өске арга ынчаарда Совет чазакка чок турган.

Чогум-на харын Англияның болгаш Францияның нүүлүүг кажар политиказы Германия-биле халдашпас дугайында керээни чарарынче 1939 чылдың августа бисти албадаан. Оортан өскээр хөделир арга-даа чок турган бис. Бис империалистиг күрүнелериниң советке удур каттышкан фронтузунун тургустунарын баш удур болдурбас болгаш бистиң улузувуска тайбың дыш алыышкынын бээр ужурлуг турган бис.

Барыын талакы күрүнелериниң политиказының кеди чогун, Совет Эвилелинин туружунун үндезин барымаалыын оон сөөлүнде болуушкуннар көргүскен.

Гитлержи Германияның баштайгы согуушкунунга Барыын талакы чурттар таварышкан. Ындыг болзадаа Барыын талакының чурттарын Гитлер чаңгыс-чаңгызы-биле чылча шапкан, олар ол хире кошкак удурланган болгаш бодунун күштеринин чилчиин үспейн, бодунун кол сорулгазынче — Совет Эвилелинче халдаарынче ээп келген. Совет Эвилелинге удур дайынга герман империалистер чүгле эжелекчи сорулгалардыг эвес, харын база ангы талазы-биле сорулгалыг — делегейде баштайгы социалистиг күрүнени үзүткаар сорулгадыг турган. Олар боттарының сорулгазын кыска хуусаада болгаш ханны эвээшти төп турган чедип алырын кордап турган. «Барбароссун» сураглыг планын шак-ла ынчаар чогааткан турган, ол планны ёзугаар фашистер 1941 чылдың күзүнге четпейн-не бистин чуртувусту эжелеп алырын бодап турганнар.

Ындыг болза-даа немец милитаристериниң кордаллары бир янзы, а херек кырында байдал өске болган. Бистин Чепсектиг Күштеривис, бүгү совет улус эжелекчилерге маадырлыг ойтүр шавышкынны берген, дайынның характери узамдыктыг апарган, ол дайын төөгүде бүгү дайыннардан эң-не хан төгүүшкүннүг дайын апарган. Ук дайын хөй миллион кижилернин амызын когараткан болгаш шыдажыр аргажок качыгдаашкынарны улустарга таварыштырган. Хөй салгакчыларның күш-ажылы-биле тургустунган аажок хөй материалдыг үнелиг үүлдер дайынның одунга өртенген. Ындыг болза-даа улустар ол дайынга шыдажып үнген болгаш фашистиг Германияны чылча шапкан. Гитлер боолаттынып өлүр ужурга таварышкан, а амы-тынынга боттары четтинмээн фашисчи өске идегеттер судка киргген.

Ынчалза-даа дайынның дыка хөй кем-буруулуглары, чижээ, Хойзингер, Шпейдель, Ферч олар шаажылалдан чайлап үнер аргалыг болганнар. Олар ам боттарының чүдекбужар үүлгедиглери дээш, чүгле арын-нүүрүн мерсинмейн турар эвес, харын-даа бистиң мурнундагы эвилелчилеривиске боттарының «ачы-хавыялдың» биилиндирерин чедип ап, НАТО-да кол-кол командылал албан-дужаалдарын ээлеп турарлар-дыр. Барыын күрүнелериниң чагырыкчы бөлүктерин эрткен үениң кеземчеи шоолуг-ла өөретпээн ышкаш-тыр.

Дайын төнген соонда 16 чыл эрткен, ынчалза-даа Германия-биле гайбың керээзи ам-даа чардынмаандыр. Тайбынче үткүп турар кижилер тайбың керээзинге ат салып, дайынны доозар болгаш дайынның байдалы болдунар-ла дүргениби-биле узуткаттынган турзун дээш, бүгү байдалдарны тургузар дээрзин орта угаанныг кижи бүрүзү билип турар. Тайбың керээзинге ат салгаш, дайынны чүрүм ёзугаар доозарын барыын талакы күрүнелер күзевейн турарлар-дыр. Олар Германия-биле дайын байдалын хевээр арттырарынче үткүп турарлар. Чүге ындыгыл? Тайбынга херек дээш бе? Чок, ындыг эвес болбайнаан! Тайбын таарыштырылганы өжегээр соңгаарладып, оон туржук, тайбын керээзин чарарын саналдап турар кижилерге дайын-биле кыжаныл турарлар. Ындыг болганда улустар ону шынгыызы-биле көөр ужурлуг. Он-он эвес, а чүс-чүс миллион кижилер өлген туруп болур делегейнин үшкү дайынынче херектиг аппар чыдар кижилериниң оруун улустар дуглаар ужурлуг.

Герман тайбын керээзинин чок турарынга кым сонуургалдыгыл, ону чарарынга кандыг күштер шаптыктап турарыл?

Сөөлгү каш-ла он чылдарның дургузунда делегейнин ийи дайыннарының халаптарын көрүп эрттирген немец улус, Европаның улустары эвес дээрзи билдингир. Адаан-өжээн дугайын бодап, чаа дайын өнчүк-чөнгээлериниң планнарын тургузуп турар Барыын Германияның күштери тайбың керээзин чарарынга удурланып турарлар. Ынчалза-даа херек болза чүгле бонн милитаристерде болгаш чедир соктунмаан гитлержилерде эвес дээрзи кижи бүрүзүнге билдингир. Адаан-өжээнчилериниң кара-сагыштарын барыын талакы күрүнелериниң чагырыкчы бөлүктери мактап, өнемчидип, деткип турарлар.

Гитлерге удур эвилелдин чурттарының улустары дайынны доосаш, делегейнин ийи дайыннарының эгелекчизи болуп келген Германия кажан-даа база катап милитаризмнин болгаш агрессияның одаа болбас деп идегеп, бүзүреп турганнар.

А херек кырында чүү болганыл ынчаш? Ам Барыын Германия агрессчи шериг бөлүглежиишкини НАТО-нун салдарлыг кежигүнү апарган-дыр. Гитлержи генералдар чүгле бундесверни командылап турар эвес, олар НАТО-нун шериглеринде кол албан-дужаалдарны ээлеп, адалары гитлержи эжелекчилерге удур тулчуушкуннарга дайылдажып турган болгаш өлгүлээн ол-ла француз болгаш англии солдаттарны командылап турарлар-дыр. Францияда болгаш Англияда, ол чурттарның чазактарының чөпшээрээнин ёзугаар чаа походтарны кылыры-биле барыын герман шериглернин кезектерин өөредип, белеткеп турар. Германияның Федеративтиг Республиказының милитаристери ракеталыг чепсекти боттарының холунда апкан болгаш бундесверни атомнуг чепсек-биле дериирин бар шаа-биле негеп турарлар.

Чоокта чаа бо бүгү айтырыглар талазы-биле Венага Американың Каттышкан Штаттарының президентизи дээрги Кеннеди-биле тодаргай чугаалашкан бис.

Герман тайбын керээзин чарарын моон соңгаар төөгү чок узамдыктырын болбас дээрзин бис анаа тодаргай тайылбырлаан бис. Ол керээ болза делегейнин ийиги дайынының сөөлүнде тургустунуп келген ол байдалды быжыглаар ужурлуг. Алыс утказы-биле алырга, бис оон өске чүү-даа күзевейн турар бис. Бо айтырыгның талазы-биле Совет чазактың туружу бүгү делегейге билдингир. АКШ-тың президентизинге тутсуп берген болгаш сөөлзүредир парлалгага чарлаттынган тайылбыр бижикке ол турушту кончуг тодаргайы-биле тайылбырлаан чүве. Радио болгаш телевидение дамчыштыр бодумнун чоокта чаа чугаамга герман айтырыгны тодаргай чугаалаан кижи мен, ынчангаш бистин саналдарывысты база катап бүгү талазы-биле тодаргай тайылбырлаары чугула эвес боор деп бодай-дыр мен.

Бистиң туружувусту Барыын чүкте канчаар көрүп турарыл?

Совет чазактын саналдарын бүгү чурттар улуу-биле сонуургаан болгаш калбаа-биле үнелеп көрген. Тайбыны быжыглаарынга сонуургалдыг бүгү-ле кижилер Германия-биле тайбың керээзинин дугайында айтырыгны шиитпирлээринин эргежок чугулазын хүлээп көрүп, ол айтырыгның чүгле өйү келген эвес, харын-даа өйү эртип турар дээрзин билип турарлар. Герман айтырыгны тайбың шиитпирлээринче угланган болгаш аңаа эки үндезинни берип турар бистин саналдарывысты олар деткип турарлар.

Барыын талакы күрүнелериниң чагырыкчы бөлүктери герман тайбың керээни чарарынга ам-даа удурланып турар болгаш герман айтырыгны күштерниң шенелдезин кылырының үүлү болдурарын күзеп турар дээрзин мооң-биле кады чугаалаза чогуур.

Совет Эвилелиниң тайбынга ынакшылдыг саналдарынга харыы кылдыр «быжыы-биле турар» деп кыйгырып, харын-даа «согуг бээр» деп кыжаныл турар канцлер Аденауэр дөргүлүг кижилерни бөгүн сагындырып каарын күзээн ийик мен.

Чаагай сагыш-сеткилдин ужурдузазының дугайын бистер Германияның Федеративтиг Республиказының удуртукчуларынга чаңгыс удаа эвес сагындырып келген бис. Силер боттарыңарның бурунгуларынарның алдар чок дуржулгазын уттуп алганыңар ол бе база ону катаптаарын күзеп турарыңар ол бе, дээргилер? Ону катаптаарын оралдажып болурла силер ыйнаан харын. Ол болза силернин төнеринерниң эгези болур. Ам болза чээрби чыл мурнунда турганы ышкаш ындыг үе эвес-тир. Ам чүгле герман адаан-өжээнчилерге эвес, биске удур чаа өнчүк-чөнгээлерге оларны деткиирин оралдажыр бүгү-ле кижилерге Гитлерниң дег, шак ындыг үлүг-хуу таваржыр апаар ийик.

Ол сөстерни кыжаныг кылдыр көре бербезиннер. Ол болза чаагай сагыш-сеткилче жыйгырыг-дыр. Ам Совет чурт мурнундагызы ышкаш эвес дээрзин, делегей өске апарган, күштерниң болгаш чепсегленишкиннерниң дензигүүрү ам өске апарган дээрзин адактын сөөлүнде билип алыр херек.

Ындыгның төлээзинде «быжыыдаа»-биле бисти коргутпанар, дээргги канцлер. Бир эвес бис ГДР-биле тайбың керээзин чарыптар болзувусса, силер чүүн-даа мурнунга доктаавас бис деп чугаалап турардыр силер. Ол болза силернин турштарының чүгле кошкаанын дугайын херечилеп турар-дыр.

Бистериниң дайын күзевейн турарывысты бүгүде билир. Ынчалзажок бир эвес силер шынап-ла дайын-биле биске кыжаныл турарынар ол чүве болза, бис ындыг кыжаныышкындан кортпас бис. Бир эвес силер дайынны кыпсып үндүрүп кээр болзунарза, ол дээрге силерге бодун өлүртүнер чорук болур эвеспе.

Кайы-бир угаан-сарыыл чок кижи бодун өлүртүнер чорукту кылыпдаа болур ыйнаан. Ол таварылгада оон төргүл-төрели ыглажыр апаар, ынчаарга кижи төрелгетен оон качыгдавас. Ынчалза-даа улуг эргедужаалды туткан күрүне ажылдакчылары боо-чепсек-биле семеп, бодунун чуртун дайынның хаймынче киирер деп кыжаныл турар чорук болза, ол кижилер чүгле боттарының хууда амы-тынын эвес, харын-даа улустарның салым-чолун айыылга таварыштырып турары ол-дур. Барыын Германияны силернин өнчүк-чөнгээже киир тыртып турар чоруунар болза, силернин чуртунарның улузун бодун өлүртүнүүшкүнче чыгаанынар ол-дур.

Совет кижилер дайынны күзевейн турар, ынчангаш бистер дайынның тыптып келириниң чылдагаанарын чайладырынче чүткүп турар бис. Оон үжүн бистер тайбынга ынакшылдыг өске-даа күрүнелер-биле кады бо чылдың төнчүзүнде Герман Демократтыг Республика-биле тайбын керээзинге ат салыр бис.

Совет Эвилели болза дайынны саналдавайн турар, дайын чорударыбыле күштерни мөөннээр дээш өске чурттарга удур чамдык чурттарның эвилелин тургузарын саналдавайн турар. Бистер чүгле чаңгыс үүлче—быжыг тайынче чүткүп турар бис. Тайбынны быжыглаар төлээде тайбың керээзин чарары, делегейнин ийиги дайынының артынчыларын оон-биле узуткаары эргежок чугула. Бистер ол дугайын ажыыбиле медеглеп, бүгү кижилер бисти шын билген тырарын күзеп турар бис. Совет Эвилели Германия-биле тайбың керээзинге бистин мурнундагы эвилелчилеривис-биле кады ат салырын күзеп турар.

Тайбын керээзин чарарынче ыыгырбышаан, бистер болза делегейниң душкүүрлүг чоруун хевээр арттырарының талалакчыларының ол дугайында алгыжып турары ышкаш Барыын Берлинге кыжанмайн турар бис. Гитлерлиг Германияга удур кады дайылдажып турганывыс болгаш Германияга холбаштыр ниити хүдээлгелиг болуп турарывыс ол чурттар-биле бо айтырыгның-даа талазы-биле дугуржуп алырын шын сеткиливис-биле күзеп турар бис.

Барыын Берлинге хостуг хоорайның бот эргезин тургузарын бис саналдап турар бис. Барыын Берлиннин социал-политиктиг тургузуун өскертир деп бис черле бодавайн турар бис. Ол дээрге оон чонунун иштики херээ-дир. Делегейниң бүгү-ле чурттары-биле Барыын Берлиннин харылзааларын кызыгаарларын Совет Эвилели-даа, Герман Демократтыг Республика-даа бодавайн турар. Ынчалза-даа Барыын Берлинни даштыкы делегей-биле тудуштуруп турар харылзаа белдирлери девискээри-биле эртип турар Герман Демократтыг Республиканың дээш болбас эргелерин улустар аразының эргезин ёзугаар хүндүлээн турар ужурлуг.

АКШ-тың, Англияның болгаш Францияның чазактары Барыын Берлин дугайында айтырыгга эрткен үениң камгалап турарлар. Ону Барыын күүтүп политиктиг ажылдакчылары безин хүлээп көөр ужурга таваржып турарлар. Германияның ийи кезектерингe болгаш Европага дайын сөөлүнде болгулаан канчаардаа аажок улуг чаартылгаларны барымдаалавайн турар болгаш ядролуг үскүлежиишкиннин айыылын тургузуп турар Кеннединиң чазаанын туружу-биле мен чөпшээрежип шыдавас-тыр мен деп 1961 чылдың июнынуң 14-те бодунуң чугаазынга АКШ-тың сенадында демократтыг хөй кезиктин лидери Мэнсфилд медеглээн. Эрес-дилим чорук чүүл дээрге, угаан-сарыыл чок туруштарга чөрүүзү-биле турарында эвес, а сонуургалдыг өске талалар-биле ажыл-херекчи үндезинге дугуржуп алырында болур деп ол демдеглээн. Ол болза чүвени шыны-биле көөр чорук-тур, бис аңаа чүгле байыр чедирип болур бис.

Улустар аразының чогуур магадылалдары турда хостуг хоорайны тургузарының идеязы амгы үенин байдалдарында эн-не таарымчалыг чүүл болур дээрзин сенатор Мэнсфилд хүлээп көрүп турар. ГФР болгаш ГДР ындыг шиитпирниң алаанга аттан салгаш, ону күүседиринге боттарының салыышкынын киирер ужурлуг деп ол чугаалаан.

Оон аңгыда Мэнсфилд херек кырында боттуг үүлдү болур-чогуурубиле үнелеп көрбейн баар аян бардыр: хостуг хоорайның бот эргезин чүгле Барыын Берлинге эвес, харын-даа дээп болбас Герман Демократтыг Республиканың чарылбас кезээ, оон найысылалы болуп турары билдингир демократтыг Берлинге база-ла нептеририн ол негеп турар-дыр. Барыын Берлинде байдалды чогумчалыг болдурарының ындында-ла шорулгактыг сорулгазын улам-на нарыыдаткан херээ чүү боор?

Совет Эвилели болза херек кырында болгаш юридиктиг тургустунуп келген байдалды шиитпирнин үндезин-базазы кылдыр алырын саналдап турар. Барыын герман чонунун турып турар амыдырал, чүрүм тургузуун үрээрин кым-даа негевейн турар, оларның херектеринге холгаарлаарын бодавайн турар. Ынчалза-даа Герман Демократтыг Республиканың девискээр талазы-биле четче-бүрүн чоруунга дээй бээринге, оон дээп болбас чоруунга семей бээринге Совет Эвилели чөпшээрежир деп кордап болбас.

Талаларның кайызының-даа эргелеринге болгаш эрге-ажыктарына когарал таварыштырбас, бир чамдык күрүнелерни өске күрүнелерден артык эргелерлиг болдура бербес, шак ындыг тайбын керээзин Германия-биле чарарын бис саналдап турар бис. Шагда тургустунуп келген болгаш амыдыралда догуннаап турар чүгле ол үүлдү бадыткаарын Совет Эвилели саналдап турар. Германияның түрүп турар кызыгаарларын юритика талазы-биле быжыглаарын бистер саналдап турар бис.

Амгы кызыгаарлар барыын герман адаан-өжээнчилерни хандырбайн турар бооп чадавас, ынчалза-даа олар кымны чемелээр боор. Кызыгаар өскертир дээш дайынны бис эгелевээн-не болгай бис. Германияның амгы кызыгаарлары гитлержи Германияны чылча шапканының түннелинде, эжелекчи дайынны кыпсып үндүрген ындыг кижилерни чылча шапканының түннелинде тургустунуп келген-дир. Амгы герман милитаристериниң бурунгуларының хажытканы ол төөгүлүг чөптүг чорукту чаа кызыгаарлар катап тургускан.

ГДР-биле бистиң чарар деп бодап турар тайбың керээвисти чангыс таланың керээзи-дир деп биске чугаалап турарлар-дыр. Болунун үезинде Американың Каттышкан Штаттары Япония-биле тайбың керээзин чарарда, Японияга удур дайынга бистер оон эвилелчилери турган хиревисте-ле бисти тоомчага албаан дээрзин радио болгаш телевидение дамчыштыр чугаамга чугаалаан болгай мен. Тиилээн чурттарның бирээзи болур бистиң эргелеривис маргыш чок турбуже, керээге бис чокка ат салыр эргелиг деп санап турарын олар оон-биле көрүскен болгай.

АКШ-тың болгаш оларның эвилелчилериниң япон айтырыгга ажыглааны ышкаш шак ындыг эргелерни ам бис болувустун эвилелчилеривисте герман айтырыгга ажыглаар деп бодап турарывыс ол. Бис оларның үлегерин эдерип турарывыс ол, оон өске чүве эвес-тир.

Бир эвес бис ГДР-биле тайбың керээзинге ат салыптар болзувусса, ол таварылгада биске дайын-биле кыжаныл турар ындыг кижилерге үүү хамааржырыл дээр болза, боттарының үүлдедиглери дээш бүгү харысалганы олар боттарынга бүрүнү-биле алыр апаар.

Коммунизмге удур, Совет Эвилелинге удур чежемейин-даа өжээнкылыы хайныл турар чүве болза, орта угаанныг бүгү-ле кижилер ам 1941 чыл эвес, а 1961 чыл-дыр дээрзин билип алыр ужурлуг деп, ону каттаптаа каар бодай-дыр мен. Камгаланыының эргежок чугула бүгү-ле чепсектери бисте бар. Ынчаарга бистер ол чепсектерни халдаарынга эвес, а чүгле бистин Төрээн чуртувусту, совет улустун, бистин-биле кады тайбының турштарында турул турар болгаш барыын герман адаан-өжээнчилериниң база оларның өмээржикчилериниң чимзениишкиннериндеи тайбының камгалап турар социалистиг бүгү-ле чурттарның улустарының тайбын амыдыралын камгалаарынга ажыглаар бис.

Эштер! Социализмнин тиилеттирбес күчүзү Ада-чурттун Улуг дайынынга бүгү-ле күштүү-биле илерээн. Бистин чуртка халдаар үезинге чедир Европаның чурттарының хөй нуруузун эжелеп апкан турган гитлержи Германияга удур демиселдин кол аарын болдунуң эгиннеринге Совет Эвилели чүктеп үнген.

Фашизмге удур тиилелгени антигитлержи коалиция талазы-биле бистин эвилелчилеривис-биле кады чедип алган бис деп кеззеде чугаалап турган бис. Американың Каттышкан Штаттарының, Англияның, Францияның болгаш өске-даа чурттарның дайын үезинде көргүскен дуазламчызын совет улус төлептиби-биле үнелеп турар. Ынчалза-даа тиилелгенин херээнге шиитпирлиг салыышкынны харын совет улус кылган дээрзин бистин эвилелчилеривис турганнар боттары билир боор кылдыр бодап турар мен. ынчангаш совет кижилерин бердинген эрес-маадырлыг чоруунун дугайында чугаалай бергенивисте, оларның чүткүүн болгаш күжениишкиннерин черле бичелтпейн турар бис.

Делегейниң ийиги дайынының бүгү-ле шиитпирлиг тулчуушкуннары Чөөн-чүк фронтузунга болган, ынчаарга делегейнин ийиги дайынынга Американың Каттышкан Штаттары 300 мун хире кижини, а Англия — 250 мун хире кижини оскунун когараанын ап көөр болза, бистиң фронтуга когаралды ындыг чурагайлар-биле тус-тус тулчуушкуннарга санап турган болгай. Дайындан когараан ындыг өг-бүле бисте черле чок боор. Боттарының хөй-хөй миллион эң дээре оолдар, кыстарының амы-тынын бистин улузувус ышкынган.

Ол дээрге кончуг-ла аар-берге демисел болган. Совет Эвилели ону шыдап үнген чүве эвес, а делегейнин ийиги дайынының аар-берге шылгалдазындан улам быжыгып үнген. Дайын чылдарында үрегдеттирген чүүлдерни совет улус кыска хуусаада катап тургускан. Совет Эвилели шериг талазы-биле эң-не күштүг күрүне болуп турарын ам бистиң эң-не өжээтен дайызыннарывыс безин миннип көрүп турар. Оон-биле кады Совет Эвилели ам чааскаан эвес болгай. Миллиард ажыг кижи санаттының турар социалистиг чурттарның улуг дем-каттыштырылгазында ажылдап, чурттап турар бис.

Делегейниң ийиги дайынын өөскүткеш, социализмни хөөржүдүп каар деп империалистер кордап турган. Ынчалза-даа херек кырында дайын бузундуларының адаанга Гитлерниң болгаш Муссолининиң фашизмин хөөржүдүп каан, а социализм делегейге улам быжыы-биле бадыткалы берген.

Бистер, коммунистер, марксизм-ленинизмнин улуг идеяларының тиилээринге бүзүредиг бис, ол дээш совет кижилер делегейнин ийиги дайынының чылдарында күжүн-даа, амы-тынын-даа харамнанмайн тулчуп турган. Харын-на бодувустун идеяныска бүзүрээр болганывыска улустар аразынга тайбын болгаш найырал дээш демисежип келген бис, демисежип турардаа бис, чепсегленишкинни бүгүниити дүжүрери дээш демисежип турар бис.

Чепсегленишкинни дүжүрер дугайында саналды 1922 чылда-ла Владимир Ильич Ленинниң даалгазын ёзугаар Генуя конференциязынга совет төлээлер киирип турган. Чепсегленишкинни дүжүрер талазы-биле бодунун саналдарын Национал Лигазынга Совет Эвилели 1927 чылда киирген. Делегейниң ийиги дайынының соонда Совет Эвилели чепсегленишкинни дүжүреринин айтырыын шиитпирлээрин улам улуг чүткүл-биле чедип алыксап турар. 1959 чылда Совет чазактың даасканын ёзугаар улустар аразынын шынгыы контролю турда чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүреринин планын Каттышкан Национал Организациязынга киирген мен. Ол турушта быжыы-биле туруп турар бис, чүге дээрге бүгү кижилерге тайбыныы хандырарынга эргежок чугула, чепсегленишкинни дүжүрерин ак-сеткил-биле күзеп турар бис.

Чепсегленишкинни дүжүрери дээш, улустарның тайбыны болгаш айыыл чок чоруу дээш, янзы-бүрү ниитилел системаларлыг күрүнелериниң тайбың кожа-хелбээ догуннаары дээш демисежирде, бис болза кандыг-даа чурттун күрүне болгаш хөй-ниити тургузуу — улус бүрүзүнүн иштики херээ-дир, ынчангаш ол-бо социал корум-чурумну анаа дөгеп шылавас деп чүвени барымаалап турар бис.

Барыын талакы күрүнелериниң политиказын тодарадып турар монополистиг капиталдың чагырыкчы

(Уланчызы 2-ги арында).

СОВЕТ УЛУСТУҢ ӨЛҮМ ЧОК МААДЫРЛЫГ ЧОРУУ

Эш Н. С. ХРУЩЕВТУҢ чугаазының төнчүзү

(Уланчызы. Эгези 1-ги арында).

бөлүктери биске бодаарга, күрүне болгаш социал-политик талазы-биле мырыңай удурлаңышкак үзелдиг болуп турар дээрзи чугаажок. Капиталистиг тургузугну канчаптаа турган мөңгежидерин, күштүү кошкаан үптеп турар, ядыы кижиниң күш-ажылының үре-түүнелдерин шиңгээдип алдышаан, ону бай кижи мөлчүп турар, оларның чурттарында шак ындыг ёзу-чурумну хевээр арттырарын олар күзеп турарлар.

Социализмниң чурттары өске үндезинге хөгжүп турар. Социалистиг ниитилелге бүгү кижилер ден, чүге дээрге бисте капиталистер чок, пролетарийлер чок; ниитилелдин кежигүнү бүрүү, бүгү улустуң чаагай чоруу дээш, ындыг болганда бодунуң хуузунда чаагай чоруу дээш ажылдавышаан, бодунуң чогуур хөй-ниитичи хүлээлгезин күүседип турар. Бүдүрүлге өскен тудум-на, бистин чурт улам бай, бистиң ниитилеливис улам-на бай болу берип турар болгаш ол ниитилелдиң кежигүнү бүрүзү ниитиниң күш-ажылының чаагай үүлдерин ажыглап турар. Социалистиг ниитилелде бүгү кижилер ден, ынчангаш ол ден чорук болза кошкаан үптээр болгаш дарлаар әргени күштүүнге берип турар «хостуг делегей» дээрзинде бар болуп турары ышкаш, ёзу барымдаалаан әвес, харын боттуг болуп турар.

Капиталистиг болгаш социалистиг ийи делегейниң бирээзи бирээзинге удур турып турар үзелдери ындыг-дыр. Ол үзелдер кажан-даа әптешпес болгаш, әң-не мүрнакчы социалистиг үзел капиталистиг үзелди ажып үнер дээрзинге быжыы-биле бүзүрээр бис. Ынчалза-даа: социал тургузуг дээрге — чурт бүрүзүнүң улузунуң хөрээ-дир, ол айтырыгны даштыкыдан холгаарлаашкын чоккаа чон боду шиитпирлээр ужурлуг деп бис база катап демдеглеп турар бис.

Янзы-бүрү ниитилел системаларлыг күрүнелерниң тайбың кожа-хелбээ догуннаарын хандырар дээш, олар чүгле дайын чокка кожа-хелбээ догуннаар чүве әвес, харын база сырый кады ажылдазын дээш, ажыл херекти харылзааларны —садыг, культура, әртем болгаш өске-даа талазы-биле харылзааларны тулуп турзун дээш Совет чазак бүгү үүлдерни кылып турар.

Харын-на быжыг тайбыңны хандырар дээш, чепсегленишкинни дүжүрер талазы-биле демисежип турарывыс ол. Барыын талакы күрүнелер, хамыктың мүрнунда АКШ чепсегленишкинни дүжүреринден ол-бо чылдактар-биле чүткүлдүг ойталап турар болза-даа, бис болувустуң саналдарывыс дээш база катап-катап негээр бис, чепсегленишкинни дүжүреринің айтырының шиитпирлээринің әргежок чугулазын бүгү кижилер билген турарын чүткүлдүү-биле чедип алыр бис, чүге дээрге ол болза улустарның әрге-ажыктарына тааржып турар.

Капиталистиг чурттарның чагырыкчы бөлүктери чепсегленишкинни дүжүреринге удур бис деп ажыы-биле чугаалаарынга дидинмейн турарлар. Олар дээрге, чугаалажыышкыннарны кылып тур бис дижип, янзы-бүрү комитеттерге болгаш белеткел комитеттеринге төнмес-батпас хуралдаарынга беленин илергейлеп тургулаар. Делегейниң ийиги дайыны төнгениниң соонда әрткен 16 чылдар дургузунда янзы-бүрү хуралдар чеже болбаан дээр, ынчалза-даа чогум херек чаңгыс базым-даа бурунгаарлаваан.

Боттарының улустарын будаар, дугуржулга чедип алдынар деп илеңдер-биле оларны мегелээр, а херек кырында — чепсегленишкинни дүжүрерин болдурбас, чепсегленишкинни калчаалыы-биле әндере бүдүрерин уламчылаар — деп кара чаңгыс сорулга-биле монополистиг капитал чурттарының төлээлекчилери чепсегленишкинни дүжүрер дугайында чугаалажыышкыннарга барып турарлар. Ынчангаш дугуржулга чедип алыры болдунмайн барганынга харыысалганы социалистиг чурттарже чая каптар кылдыр шак ындыг кажар арга-биле ону жылырын олар күзеп турар. Ол сорулга-биле буржуаз дипломатия болгаш пропаганда болза чепсегленишкинни контроль чокка дүжүрерин бисти саналдаан деп, ынчангаш чепсегленишкинни дүжүрер талазы-биле дугуржулга чедип алырын үзүп турар-дыр деп нүүлдү аажок чүткүлдүү-биле нептередип турар.

Ол нүүл-мегени сойгалап илереткен бис. Дээргилер, силер сөс кырында әвес, а херек кырында дугуржуп алыр күзелдиг болзунарза, чепсегленишкинни бүгү-ниити дүжүрер дугайында бистиң саналывысты хүлээп алынар, ынчаарда контроль дугайында силерниң кандыг-даа саналынарны хүлээп алыр бис деп, Каттышкан Нациялар Организациязынга медеглээн бис.

Чепсегленишкинни дүжүрериниң удурланыкчылары аңаа удурланып шыдавастар. Оларда: улустарны астыктырар болгаш бисти чепсегленишкинни контроль чокка дүжүрер дээш демисежип турар дээр дугайында хоозун тоолду төнчү чокка катаптаар деп кара чаңгыс орук арткан. Ынчаарга нүүл чүвээ чедер әвес, ооң-биле ырай албас сен дээн ышкаш чүве-дир ийин.

Чепсегленишкинни дүжүрерин барыын талакы күрүнелериниң чазактары чүткүлдүү-биле моондактап турар байдал турда ол амыдыралчы чугула айтырыгны шиитпирлээри улустардан долузу-биле хамааржыр. Тургустуна берген байдалдың шыңгыызын бүгү улустар медереп билгеш, амгы үениң эң-не чугула айтырыы болур чепсегленишкинни дүжүреринің айтырыынга доткар чедирип турар чазактарга ыйыышкыннарны кылыр үжүрлүг.

Күш-ажылчы чон, интеллигенция, тайбынны күзеп турар бүгү кижилер капиталистиг чурттарның чазактарын чепсегленишкинни дүжүреринге чөпшээрежиринче албадап болур болгаш албадаар-даа ужурлуг. Бир әвес ону ынчаар кылбас болза, империалистиг бөлүктер улустарны дайынче чыгаштып болур, ынчаарда буруулугларны-дилээри орайтай бээр. Амгы үениң дайынының —кижилерни массалыы-биле кырар, материалдыг бүгү-ле үнелиг үүлдерни үзүткаар ындыг чайлаш чок дүрүмү бар.

Чепсегленишкинни дүжүрери дээш, кижи төрелгетениң келир үези ооң түннелинден хөй-биле хамааржыр идепкейлиг демиселдин чугулазын бүгү кижилер билзин дээш бо дугайын бүгү-ле чугулазы-биле чугаалап тур мен. Совет Эвилелин чүл дээр болза, бис бүгү чүвени бо талазы-биле кылыр бис дээрзинге бүгү чурттарның кижилери бүзүрелдиг болуп болур.

Чепсегленишкинни кандыг-даа, делегейниң эң-не шыңгыы контролю-биле бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрер дугайында дугуржулгага даарта-даа ат салырынга белен бис.

Ындыг болза-даа чепсегленишкинни дүжүрбес контрольга чөпшээрешпес бис, чүге дээрге ындыг контроль херек кырында шпионнаашкын болур ийик. Ядролуг чепсекти хоруглаар дугайында айтырыг талазы-биле моңу холбаштыр каш сөс чугаалаксай-дыр мен. Ол шенелделерни соксадыр дугайында дугуржуп алыры болдунмас турушту Женевага чугаалажыышкыннарга барыын талакы күрүнелер әәлээннер.

Ядролуг чепсектиң шенелделерин соксадырының айтырын болгаш чепсегленишкинни бүгү-ниити база бүрүн дүжүреринің айтырын бот-боттарынга холбаалыг кылдыр шиитпирлээр дугайында саналды Совет чазак чоокта чаа бодунуң тайылбыр бижиинге киирген болгай АКШ-тың чазаа чоокта чаа бодунуң тайылбыр бижиин бисче чоруткан, бистиң саналывысты ында хүлээвейн турар. Ак бажыңның ол тайылбыр бижиинге харыыны бээр бис. Ынчалза-даа бистин тодаратхан бодалдарывысты быжыы-биле барымдаалап турар бис дээрзин ам-даа медеглеп каап болур мен.

Ядролуг чепсек талазынга барыын талакы күрүнелер-биле кандыг-даа дугуржулгавыс чок болзажок. Совет Эвилели ядролуг чепсектиң шенелделерин барык үш чыл иштинде чорутпайн турар. Бис моон соңгаар-даа ядролуг шенелделерни чорутпайн барып болур бис, ынчангаш чепсегленишкинни дүжүреринің ниити айтырыының талазы-биле-даа, ооң кол элементилериниң, ооң иштинде ядролуг чепсектиң шенелделериниң айтырыының талазы-биле-даа дугуржуп алырын барыын талакы күрүнелерге саналдап турар бис.

Бир әвес барыын талакы күрүнелериниң негеделерин Совет Эвилели хүлээп албас болза, ядролуг чепсектиң шенелделерин катап әгелээринче АКШ-тың чазаан чамдык америк ажылдакчылар кыйгырып турар үүл бар. Ындыг кыжаныглар дугайында чүүү чугаалап болурул? Олар кымны-даа коргуда албас болгаш ындыг шуугаазын үндүрүп турарларның чүгле угаазылал чогун ол көргүзүп турар-дыр. Ядролуг частыышкыннарны АКШ катап әгелепсе-ле, Совет Эвилели болувун ядролуг чепсектерин шенээринче киирптер апаар дээрзин ол дээргилерге сагындырар ужурлуг бис. Совет Эвилелинде практика кырынга хынап көөрүн негеп турар әвәәш әвес тургузугларны ажылдап кылган. Ындыг хыналда бистин чепсектиг күштеривистин дайынчы аргазын бедидер, улам дээре атомнуг болгаш водородтуг бомбаларны тургузар арганы бээр, оларны бүдүрериниң чорудулгазын улам болбаазырангайжыдар арганы бээр дээрзи чугаажок. Бир әвес барыын талакы күрүнелер ядролуг шенелделерни катап әгелей бээрге, бис бодувустуң чепсээвистиң шенелделерин кылбайн баар болзувусса, бистиң чуртувустуң болгаш социалистиг бүгү дем-каттыштырылгазының камгалалынга когарал чедиргенивис ол болур ийик.

Мынчангаш, ядролуг чепсектиң шенелделерин катап әгелээн дугайында бүгү харыысалга барын талакы күрүнелериниң чазактарынга онаажыр апаар. Тайбыңның, янзы-бүрү социал тургузугларлыг күрүнелериниң тайбың кожа-хелбээ догуннаарының политиказын, чамдык күрүнелериниң талазындан өске күрүнелериниң иштики херектеринге холгаарлаваазының политиказын Совет Эвилели чүткүлдүү-биле чорудуп турар. Шыңгыы контроль турда чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрер талазы-биле дугуржулганы, ядролуг чепсектиң шенелделерин соксадыр дугайында дугуржулганы чедип алырын чугаалажыышкыннар кылып турар чурттарындан Совет Эвилели чедип алыксап турар.

Бистиң тайбынга ынакшылдыг даштыкы политикавысты чайгылыш чогу-биле чорутпушаан, күрүнелерниң социал болгаш политиктиг тургузуунуң айтырыглары, аңгы демиселиниң болгаш ол-бо чурттуң иштики корум-чурумуң өскертириниң айтырыглары дээрге — күрүне бүрүзүнүң улустарының боттарының хөрээ-дир деп санап келген бис, санап турар-даа бис.

Совет даштыкы политика улустарның хүлээп көрүүшкүнүн болгаш бүзүрелин чаалап алган, аңаа чоргаарланып турар бис. Совет Эвилели, социализмниң чурттары бүгү делегейге тайбыңны камгалаары дээш улуг күжениишкиннерни кылып, күрүнелер аразында харылзааларда маргылдаалыг азы шиитпирлеттинмээн айтырыгларны тайбың арга-биле таарыштырып шиитпирлээрин чедип алырынче күштү салып турар.

Совет Эвилели экономика болгаш шериг талазы-биле кайгамчык улуг күүүлүг болза-даа, бодунуң күштерин ол кажан-даа агрессчи сорулгаларга ажыглап көрбээн болгаш ажыглавайн-даа турар. Харын-даа, бодунуң бүгү күжениишкиннерин тайбыңны хандырарынче ол углап турар.

Эштер! улуг шанналды — улустар аразынга тайбыңны быжыглаары дээш Ленинчи шанналды алганымга чоргаарланып турар мен. Ол шанналды Совет чазактың баштыны болур чүгле мээн хууда күжениишкиннеримни хүлээп көргени кылдыр әвес, харын база тайбыңны быжыглаары дээш чүткүлдүү-биле демисежип турар бистин чурттуң бүгү улустарының күжениишкиннерин хүлээп көргени кылдыр көрүп турарымны шагда-ла чугаалаан болгай мен.

Хрущев — тайбын дээш демиселчи, бүгү-ниити тайбыңны болгаш өске-даа күүлдерни ол хандырар дээр дугайында эвээш әвес күүлдерни бистин парлалгавыста бижип турар-дыр. Ону дыннаары эки болбайн аан. Ындыг болза-даа бир әвес чүгле чангыс чуртка, чаңгыс кижиге, харын Совет Эвилели ышкаш ындыг чурттуң чазаан баштап турар кижиге идегээш, чүгле олар тайбынны хандырып шыдаар, ынчаарга өскелери идепкей чок, аңаа туруп турар кылдыр бодаар болза, ол дээрге тайбынга әвес, а агрессиянын күштеринге, дайынның күштеринге бараан болур дээни ол-дур.

Бүгү делегейге тайбыңны чаалап алыр төлөөде кандыг-бир чангыс чурттуң күжениишкиннеринге идегээри четпес деп күүнни амыдырал көргүзүп турар. Кандыг-бир «маадырларны» тывар болгаш олар тайбынны хандырар деп санаар чорук четпес. Оран делегейге быжыг тайбынны хандырар төлөөде бистин бүгү планетавыстың улустары тайбынны быжыглаарынче эң-не улуг дээн күжениишкиннерин салыры әргежок чугула. Чепсегленишкинни дүжүреринге удурланып, дайынны өөскүдүп үндүрери-биле боо-чепсекти мөөнелгеп турар чазактарны ындыг айыылдыг болгаш угаазылал чок политиканы соксадырынче улустаф, чүгле улустар албадап шыдаар.

Чурт бүрүзүнүң улустары боттарынга идеген олурбайн, харын дайын дээш боттарының чурттарының иштинде туржуп турар күштерге удур әптеш чок демиселди калбартып, тайбынны хандырарынга боттарының күжениишкиннерин эң улуубиле салыр болза, чүгле ынчаарда тайбын хандыртынган туруп болур.

Бүгү улустар тайбыңны, тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынны күзеп турар. Чүгле монополистиг капиталдың төлөөлекчилери, каш санныг империалистер, Барыын Германияда агрессчи хөөннүг каш санныг дайынзырактар өске бодалды барымдаалап турар. Ындыг болза-даа ёралыг чүве чүдел дизе, ол бөлүктерниң төлөөлекчилери барыын талакы чурттарда кол албан-дужаалдарда олуруп, чазактарда эң-не харыысалгалыг албанны кылып турарында болгаш барыын талакы чурттарның политиказын тодарадып турарында болур-дур.

Чангыс-даа улус, бир әвес ол, эң-не хоозуралдыг дайынның оду өран делегейге кыва бербезин дээш ёзулуг чүткүп турар болза, тайбың дээш ниити демиселдиң хажыызынга туруп шыдавазының ужуру-даа бо-дур. Дайынзырак чүткүлдерни өөскүдеринче болгаш чепсегленишкиннерни өндере бүдүреринче угландырган айыылдыг угланыышкындан ойталаарынче чүгле улустар боттарының чазактарын албадап, агрессчи күштерниң мөөнелгезиниң политиказын, дайын белеткелиниң политиказын чорудуп турар кижилериң ындыг хоразын арыалдыр болгаш арылдырып шыдаар-даа ужурлуг деп үүвени оларның билип алыры әргежок чугула.

Делегей байдалының канчаар тургустунуп турарын совет чазак, бистиң улузувус кичээнгей-биле хайгаарап көөр ужурлуг. Делегейниң дүшкүүрлүг чоруунуң чымчадыышкының чедип алыр дээш Совет Эвилели хөй күжениишкиннерни салган. Чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрер дугайында саналды бистиң чазаавыс киирген, ол саналды делегейниң бүгү чурттарында изии-биле деткээн. Бистер даштыкыда боттарывыстың бүгү-ле шериг баазаларывысты узуткаан бис. Совет Эвилели бодунуң чепсектиг күштерин чаңгыс талалыг чүрумну ёзугаар кызырарын чаңгыс әвес удаа чорудуп келген.

Ындыг болза-даа чепсегленишкинни дүжүрер талазы-биле чугаалажыышкыннарны чорудуп турарывыс барыын талакы күрүнелер аңаа харылаваан болгаш боттарының чепсектиг күштеринің кызырылдазының оруунче кирбээннер. Харын Американың Каттышкан Штаттары эрткен чыл-биле деннээрге бо чылын чепсегленишкинге дөзевилелди барык ийи чартык миллиард долларга көвүдедип турар. Ам бо үеде Каттышкан Штаттарда чепсектиг күштерниң санын көвүдедир дугайында айтырыгны чугаалажып турар. Ында партизан отрядтары дээр отрядтарны тургузарын ажылдап кылып турар, ол отрядтарны хосталгалыг шимчээшкиннерни базарыбиле, Барыын талакының империалистиг бөлүктеринге ажыктыг әвес чазактарга болгаш күрүне тургузуунга удур демисежири-биле өске чурттарже октаар ужурлуг. Ол отрядтарны өлүрүкчү, үрегдекчи, хоралакчы үүлгедиглерни кылып кылдыр белеткеп турар.

Бундесвер атомнуг чепсектиг болурун канцлер Аденауэр негеп турар. Ойнаарынга әвес, а Совет Эвилелинге удур, социализмниң чурттарынга болгаш өске-даа күрүнелерге удур хөделип турар дайынзырак авантюраларга атомнуг чепсектиг болурун барыын-герман милитаристер күзеп турар болбайн аан.

Барыын талакы күрүнелериниң ындыг хевирлиг хемчеглери делегей байдалын экижидеринче, чепсегленишкинни дүжүрер дугайында дугуржуушкунну чедип алырынче әвес, а күрүнелериниң аразында харылзааларны чидиглендиреринче, «соок дайынны» өөскүдеринче угланган деп чүве билдингир-дир. Бистер болза байдалды боттуг ёзубиле үнелеп көрүп, социализмниң дайзыннары, агрессчи милитарисчи бөлүктер хенертен болур чорукка бисти таварыштырбазын дээш серемчилелдиг болур ужурлуг бис.

Бистиң Төрээн чуртувустуң күчүшыдалын улам улуу-биле быжыглаар, бистиң экономикавысты, әртем болгаш техникавысты улам бедик көдүрер, улустуң амыдырал деннелин болгаш культуразын бедидер дээш бүгү-ле күжениишкиннерни салыры әргежок чугула. Октябрь революциязының чаалап алыышкыннарын, социализмниң чаалап алыышкыннарын камгалап турар бистиң чуртувустуң Чепсектиг Күштеринин дугайында могаг-шылаг чок сагыш салыышкынын мүрнукузу ышкаш салыр ужурлуг. Бистиң Чепсектиг Күштеривис Совет Эвилелиниң айыыл чок чорудун идегелдиг хаңырарынга кезээде белен турар. бистиң Төрээн чуртувустуң хосталгазынче халдап келген кандыг-даа дайзынны доп-дораан чылча шаварынга әргежок чугула бүгү-ле үүлдерлиг болган турар ужурлуг. Совет Эвилелинге болгаш социалистиг өске-даа чурттарга хамаарыштыр агрессчи планнарны кылып турар кым-бир кижилер, бир әвес олар дайынны өөскүдүп, халдаашкынны кылыр болза, кандыг хуу-салым боттарынга таваржы берген турарын билип алзыннар.

Чепсегленишкинни әндере бүдүрерин соксадыр, шериг чарыгдалдарының аар үүргезин улус чоннуң эктинден адырар дээш Совет чазак болдундан хамааржыр бүгү-ле үүлдерни бистин парлалгавыста бижип турар-дыр. Ону дыннаары эки болбайн аан. Ындыг болза-даа бир әвес чүгле чангыс чуртка, чаңгыс кижиге, харын Совет Эвилели ышкаш ындыг чурттуң чазаан баштап турар кижиге идегээш, чүгле олар тайбынны хандырып шыдаар, ынчаарга өскелери идепкей чок, аңаа туруп турар кылдыр бодаар болза, ол дээрге тайбынга әвес, а агрессиянын күштеринге, дайынның күштеринге бараан болур дээни ол-дур.

Бүгү делегейге тайбыңны чаалап алыр төлөөде кандыг-бир чангыс чурттуң күжениишкиннеринге идегээри четпес деп чүвени амыдырал көргүзүп турар. Кандыг-бир «маадырларны» тывар болгаш олар тайбынны хандырар деп санаар чорук четпес. Оран делегейге быжыг тайбынны хандырар төлөөде бистин бүгү планетавыстың улустары тайбынны быжыглаарынче эң-не улуг дээн күжениишкиннерин салыры әргежок чугула. Чепсегленишкинни дүжүреринге удурланып, дайынны өөскүдүп үндүрери-биле боо-чепсекти мөөнелгеп турар чазактарны ындыг айыылдыг болгаш угаазылал чок политиканы соксадырынче улустаф, чүгле улустар албадап шыдаар.

Чурт бүрүзүнүң улустары боттарынга идеген олурбайн, харын дайын дээш боттарының чурттарының иштинде туржуп турар күштерге удур әптеш чок демиселди калбартып, тайбынны хандырарынга боттарының күжениишкиннерин эң улуубиле салыр болза, чүгле ынчаарда тайбын хандыртынган туруп болур.

Бүгү улустар тайбыңны, тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынны күзеп турар. Чүгле монополистиг капиталдың төлөөлекчилери, каш санныг империалистер, Барыын Германияда агрессчи хөөннүг каш санныг дайынзырактар өске бодалды барымдаалап турар. Ындыг болза-даа ёралыг чүве чүдел дизе, ол бөлүктерниң төлөөлекчилери барыын талакы чурттарда кол албан-дужаалдарда олуруп, чазактарда эң-не харыысалгалыг албанны кылып турарында болгаш барыын талакы чурттарның политиказын тодарадып турарында болур-дур.

Чангыс-даа улус, бир әвес ол, эң-не хоозуралдыг дайынның оду өран делегейге кыва бербезин дээш ёзулуг чүткүп турар болза, тайбың дээш ниити демиселдиң хажыызынга туруп шыдавазының ужуру-даа бо-дур. Дайынзырак чүткүлдерни өөскүдеринче болгаш чепсегленишкиннерни өндере бүдүреринче угландырган айыылдыг угланыышкындан ойталаарынче чүгле улустар боттарының чазактарын албадап, агрессчи күштерниң мөөнелгезиниң политиказын, дайын белеткелиниң политиказын чорудуп турар кижилериң ындыг хоразын арыалдыр болгаш арылдырып шыдаар-даа ужурлуг деп үүвени оларның билип алыры әргежок чугула.

Делегей байдалының канчаар тургустунуп турарын совет чазак, бистиң улузувус кичээнгей-биле хайгаарап көөр ужурлуг. Делегейниң дүшкүүрлүг чоруунуң чымчадыышкының чедип алыр дээш Совет Эвилели хөй күжениишкиннерни салган. Чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрер дугайында саналды бистиң чазаавыс киирген, ол саналды делегейниң бүгү чурттарында изии-биле деткээн. Бистер даштыкыда боттарывыстың бүгү-ле шериг баазаларывысты узуткаан бис. Совет Эвилели бодунуң чепсектиг күштерин чаңгыс талалыг чүрумну ёзугаар кызырарын чаңгыс әвес удаа чорудуп келген.

Ындыг болза-даа чепсегленишкинни дүжүрер талазы-биле чугаалажыышкыннарны чорудуп турарывыс барыын талакы күрүнелер аңаа харылаваан болгаш боттарының чепсектиг күштеринің кызырылдазының оруунче кирбээннер. Харын Американың Каттышкан Штаттары эрткен чыл-биле деннээрге бо чылын чепсегленишкинге дөзевилелди барык ийи чартык миллиард долларга көвүдедип турар. Ам бо үеде Каттышкан Штаттарда чепсектиг күштерниң санын көвүдедир дугайында айтырыгны чугаалажып турар. Ында партизан отрядтары дээр отрядтарны тургузарын ажылдап кылып турар, ол отрядтарны хосталгалыг шимчээшкиннерни базарыбиле, Барыын талакының империалистиг бөлүктеринге ажыктыг әвес чазактарга болгаш күрүне тургузуунга удур демисежири-биле өске чурттарже октаар ужурлуг. Ол отрядтарны өлүрүкчү, үрегдекчи, хоралакчы үүлгедиглерни кылып кылдыр белеткеп турар.

Бундесвер атомнуг чепсектиг болурун канцлер Аденауэр негеп турар. Ойнаарынга әвес, а Совет Эвилелинге удур, социализмниң чурттарынга болгаш өске-даа күрүнелерге удур хөделип турар дайынзырак авантюраларга атомнуг чепсектиг болурун барыын-герман милитаристер күзеп турар болбайн аан.

Барыын талакы күрүнелериниң ындыг хевирлиг хемчеглери делегей байдалын экижидеринче, чепсегленишкинни дүжүрер дугайында дугуржуушкунну чедип алырынче әвес, а күрүнелериниң аразында харылзааларны чидиглендиреринче, «соок дайынны» өөскүдеринче угланган деп чүве билдингир-дир. Бистер болза байдалды боттуг ёзубиле үнелеп көрүп, социализмниң дайзыннары, агрессчи милитарисчи бөлүктер хенертен болур чорукка бисти таварыштырбазын дээш серемчилелдиг болур ужурлуг бис.

Бистиң Төрээн чуртувустуң күчүшыдалын улам улуу-биле быжыглаар, бистиң экономикавысты, әртем болгаш техникавысты улам бедик көдүрер, улустуң амыдырал деннелин болгаш культуразын бедидер дээш бүгү-ле күжениишкиннерни салыры әргежок чугула. Октябрь революциязының чаалап алыышкыннарын, социализмниң чаалап алыышкыннарын камгалап турар бистиң чуртувустуң Чепсектиг Күштеринин дугайында могаг-шылаг чок сагыш салыышкынын мүрнукузу ышкаш салыр ужурлуг. Бистиң Чепсектиг Күштеривис Совет Эвилелиниң айыыл чок чорудун идегелдиг хаңырарынга кезээде белен турар. бистиң Төрээн чуртувустуң хосталгазынче халдап келген кандыг-даа дайзынны доп-дораан чылча шаварынга әргежок чугула бүгү-ле үүлдерлиг болган турар ужурлуг. Совет Эвилелинге болгаш социалистиг өске-даа чурттарга хамаарыштыр агрессчи планнарны кылып турар кым-бир кижилер, бир әвес олар дайынны өөскүдүп, халдаашкынны кылыр болза, кандыг хуу-салым боттарынга таваржы берген турарын билип алзыннар.

Бистиң Төрээн чуртувустуң болгаш бүгү делегейниң кырында кайы хире халаптыг айыыл диргелип келгенин Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы көрген болгаш билген. Герман фашизмнин ёзулуг бүдүжүн ол илереткен. Совет Эвилели болза фашистиг агрессорну болгаандырарынга, чаа дайынны өөскүдүп үндүреринің болдунар аргазын аңаа бербезинге бүрүн шиитпирлиг турган. Ынчалза-даа Англияның болгаш Францияның чазактары кандыг-бир тодаргай, практиктиг базымнарны баш удур кылырын күзевейн турганнар.

Ол нарын байдалдарның үезинде чаңгыс аай антисоветтиг фронтунуң тургустунарын болдурбас болгаш бистиң Төрээн чуртувусту дайын чорудээзинче киир тырттарының аргазын бербес дээш, Совет чазак далаш хемчегларни алыры херектиг турган. ССРЭ биле Германияның аразынга халдашпас дугайында керээ чарар дугайында немецтернин саналынга Совет Эвилели каттышкан. Совет Эвилели гитлерлиг Германия-биле дайынны соңгаарлаткан болгаш шаг-үе талазы-биле бүдүн чартык чылдан хөй үени камнап алган, кол-ла чүве чүл дээрге, ынчаарда ажылчыннарның болгаш тараачыннарның кара чаңгыс күрүнези болуп, бүгү делегейниң ажылчын массаларының чөлеңгинжи болгаш идегели болуп турган Советтер гуушкунну таварыштырар аргалыы —ол дээрге, бир әвес агрессор угаазылал чок үүлгедигни кылырын болгаш чаа дайынны өөскүдериң шиитпирлептер чүве болза, ону кынчыктырбайн чагырыптар күш-дур. Бөгүн, гитлерлиг Германияның Совет Эвилелинче оор ёзубиле халдаан хүнүнден бээр чээрби чыл болган оюнда, бистиң бодалывыс улуг Совет Төрээн чурттуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш боттарының амы-тынын берген кижилерже көрүп турар. Совет Армияның, Шериг-Далай Флодунуң фашистиг әжелекчилерге удур тулчуушкуннарга маадырлыы-биле өлгеп алдарлыг дайынчыларының, алдарлыг әр, хөрээжен партизаннарның улуг әрес-маадырлыг чоруу улустуң сагыш-сеткилинден кезээде адырылбас. Бо коргунчуг дайынга өлген миллион-миллион тайбың совет кижилерниң дугайын мөңгези-биле сактып чоруур бис. Ашаан азы оглун, акызын азы адазын, уруун азы угбазын ышкынмаан ындыг өгбүле бистиң чуртувуста чок.

Фашистиг әжелекчилерге удур бистиң Төрээн чуртувустуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш демиселге өлгеннериң тураскаалын бут кырынга туруп, ёзулаарын дилеп тур мен. эштер. (Шупту туруп келген).

Бистиң улузувус, бистиң Төрээн чуртувустуң хосталгазын болгаш хамаарышпас чоруун камгалап турган аажок улуг когаралдарга таварышкан. Ол болза улуг, чаагай херек дээш когарал болган. Ынчангаш ам бистиң чуртувус Ада-чурттуң Улуг дайынының әгелээнинің соонда чээрби чыл әрткенде, ооң доозулганының соонда 16 чылдар әрткенде, бодунуң экономиказының, культуразының, әртеминиң, техниказының хөгжүлдезинде көзүлбээн бедиктерни чедип алган болгаш чаачаа тиилелгелерже бурунгаар быжыг базым-биле чоруп орар.

Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле, марксизм-ленинизмниң тугунун адаа-биле чорааш, совет улус социалистиг революцияны баштай боттандырганынга болгаш кижи төрелгетенниң төөгүзүнге чаа үени ажытканынга чоргаарланып турар бис. Әртемниг коммунизмниң улуг үндезилекчилери дээре амыдыралче баштайгы исти салган. А ам ол истер бүгү кижи төрелгетениң калбак оруу апарган, ол оруктап хөй-хөй чурттарның улустары тиилелгелии-биле чоруп орар.

Совет улус социализмни тургускаш, коммунизм тургузуушкунунуң оруу-биле бүзүрелдиг бар чоруур.

Чоокта чаа партияның Төп Комитединиң Пленумунуң чүүлдүг деп көргени болгаш бүгү-ниити чугаалажыры-биле чарлаар деп турар бистиң партияның Программазының телевилели болза коммунизмни тургузар дээш, бүгү кижи төрелгетениң чүс-чүс чылдарда бодап келген күзелин боттандырар дээш делгеренгей демиселдиң калбак фронтузун айтып турар. Ол улуг херекке киржир аас-кежик биске онаашкан.

Тиилекчи улус—совет улус делгерезин!

Совет Эвилелиниң алдарлыг Чепсектиг Күштери делгерезин!

Бистиң бүгү тиилелгеливистиң организакчызы болгаш сорук кирикчизи—Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы делгерезин!

Бистиң бүгү делегейге тайбың делгерезин!

(Н. С. Хрущевтуң чугаазын диңмиттиг, үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны каш удаа үзе кирип турган. Чугаа доозулган соонда бүгү олурушканнар туруп келген. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга болгаш Совет чазакка алдар болдурган байырлыг йөрээл салыышкыннары болгаш «Ура!» үннер чаңгыланып турган.)

ССРЭ-ниң Камгалал министри, Совет Эвилелиниң Маршалы эш Р. Я. МАЛИНОВСКИЙНИҢ илеткелиниң допчулалы

Ада-чурттуң Улуг дайыны Совет Төрээн чуртка эң-не берге болгаш эң-не аар шылгалда болган; ынчаарга бистиң чуртувусче халдаан чорук кынчыктырбайн чагырыптар күш-дур. Бөгүн, гитлерлиг Германияның Совет Эвилелинче оор ёзубиле халдаан хүнүнден бээр чээрби чыл болган оюнда, бистиң бодалывыс улуг Совет Төрээн чурттуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш боттарының амы-тынын берген кижилерже көрүп турар. Совет Армияның, Шериг-Далай Флодунуң фашистиг әжелекчилерге удур тулчуушкуннарга маадырлыы-биле өлгеп алдарлыг дайынчыларының, алдарлыг әр, хөрээжен партизаннарның улуг әрес-маадырлыг чоруу улустуң сагыш-сеткилинден кезээде адырылбас. Бо коргунчуг дайынга өлген миллион-миллион тайбың совет кижилерниң дугайын мөңгези-биле сактып чоруур бис. Ашаан азы оглун, акызын азы адазын, уруун азы угбазын ышкынмаан ындыг өгбүле бистиң чуртувуста чок.

Фашистиг әжелекчилерге удур бистиң Төрээн чуртувустуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш демиселге өлгеннериң тураскаалын бут кырынга туруп, ёзулаарын дилеп тур мен. эштер. (Шупту туруп келген).

Бистиң улузувус, бистиң Төрээн чуртувустуң хосталгазын болгаш хамаарышпас чоруун камгалап турган аажок улуг когаралдарга таварышкан. Ол болза улуг, чаагай херек дээш когарал болган. Ынчангаш ам бистиң чуртувус Ада-чурттуң Улуг дайынының әгелээнинің соонда чээрби чыл әрткенде, ооң доозулганының соонда 16 чылдар әрткенде, бодунуң экономиказының, культуразының, әртеминиң, техниказының хөгжүлдезинде көзүлбээн бедиктерни чедип алган болгаш чаачаа тиилелгелерже бурунгаар быжыг базым-биле чоруп орар.

Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле, марксизм-ленинизмниң тугунун адаа-биле чорааш, совет улус социалистиг революцияны баштай боттандырганынга болгаш кижи төрелгетениң төөгүзүнге чаа үени ажытканынга чоргаарланып турар бис. Әртемниг коммунизмниң улуг үндезилекчилери дээре амыдыралче баштайгы исти салган. А ам ол истер бүгү кижи төрелгетениң калбак оруу апарган, ол оруктап хөй-хөй чурттарның улустары тиилелгелии-биле чоруп орар.

Совет улус социализмни тургускаш, коммунизм тургузуушкунунуң оруу-биле бүзүрелдиг бар чоруур.

Чоокта чаа партияның Төп Комитединиң Пленумунуң чүүлдүг деп көргени болгаш бүгү-ниити чугаалажыры-биле чарлаар деп турар бистиң партияның Программазының телевилели болза коммунизмни тургузар дээш, бүгү кижи төрелгетениң чүс-чүс чылдарда бодап келген күзелин боттандырар дээш делгеренгей демиселдиң калбак фронтузун айтып турар. Ол улуг херекке киржир аас-кежик биске онаашкан.

Тиилекчи улус—совет улус делгерезин!

Совет Эвилелиниң алдарлыг Чепсектиг Күштери делгерезин!

Бистиң бүгү тиилелгеливистиң организакчызы болгаш сорук кирикчизи—Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы делгерезин!

Бүгү делегейге тайбың делгерезин!

(Н. С. Хрущевтуң чугаазын диңмиттиг, үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны каш удаа үзе кирип турган. Чугаа доозулган соонда бүгү олурушканнар туруп келген. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга болгаш Совет чазакка алдар болдурган байырлыг йөрээл салыышкыннары болгаш «Ура!» үннер чаңгыланып турган.)

Ада-чурттуң Улуг дайынының доостур үезинің шавар халдаашкынныг тулчуушкуннарынга Совет Армияның бедик дайынчы шынарлары онза чайынанчаа-биле илерээн. Совет Армия бодуну

Эш Р. Я. МАЛИНОВСКИЙНИҢ илеткелиниң допчулалы

(Төнчүзү).

ча шаварын доосканы болган. Берлин тулчуушкуннарыныҢ чорудулгазында дайзыныҢ эн-не улуг, барык бир миллион кижилиг бөлүглежишкинин чылча шапкан. Фашистиг Германия организастыг удурланыышкыны үргүлчүлээр шаа чок болу берген болгаш чугаа чокка дужүп берген.

Фашистиг Германияга болгаш оон эвилелчилеринге удур Совет Эвилелиниң делегейниң ийги дайынынаҢ кол болгаш шиитпирлиг кезээ болган Ада-чурттуҢ Улуг дайыны совет улустуҢ болгаш оон Чепсектиг КүштериниҢ бүрүн тиилелгези-биле доозулган. Совет Эвилели чокка герман фашизмни узуткап шыдавас түрган ийик деп шуут чугаалап болур.

Совет улустуҢ болгаш оон Чепсектиг КүштериниҢ тиилелгези-биле доозулган Ада-чурттуҢ Улуг дайыны Совет ЭвилелиниҢ, бистиҢ ниитилел болгаш күрүне тургузуувустуҢ күүү-шыдалыныҢ болгаш амыдыралчы аргалыныҢ бүгү талалыг хыналдазы болган.

Совет улус эн-не аар шылгалдалардан тиилекчи болуп үнген, чүге дээрге, чөптүг херек дээш, бодунуҢ социалистиг Ада-чуртту дээш, келир чырыткылыг коммунистиг үе дээш ол демисешкен, чүге дээрге, ол демиселге оны Коммунистиг партия башкарып турган.

Совет улустуҢ болгаш оон Чепсектиг КүштериниҢ бүгү делегейге төөгүлүг тиилелгези чер бөмбүрзээнин улустарын кулданыышкынынаҢ айыылындан камгалап, делегей депшилгезин фашистиг үрекчилерден камгалап алган.

ИлеткелдиҢ дараазындагы болүүнге дайын сөөлүндеги үени чырыткан. Амгы байдалдарда ракета-ядролуг дайын эрткен дайынга бодаарга, оортан хемчээл чок улуг качыгдалдарны чедирери-биле кижи төрелгетенге кыжанып турар. Бир эвес агрессорларны өй-шаанда чайлатпас болза, оларныҢ өскүдүп үндүрген дайыны үүс-үүс миллион кижилерни өлүмге чедирер болгаш хөй-хөй салгакчыларыҢ күш-ажылы-биле тургустунган делегей депшилгезиниҢ кол-кол төптерин бузуидулар болдуруптар апаар.

Делегейге тергидээшкинни негеп турар америк империалистер реакцияныҢ болгаш агрессияныҢ кол күүү болуп турар. БоттарыныҢ эвилелчилери-биле кады америк империалистер дайынныҢ улуг аппарадын, НАТО, СЕАТО, СЕНТО ышкаш агрессчи блоктарыҢ калбак системазын болгаш ССРЭ-ниҢ база социалистиг өске-даа чурттарыҢ кызыгаарларын долгандыр шериг базаларын тургусканнар, ядро-ракеталыг чепсектиҢ курлавырларын мөөнеп, делегейниҢ дүшкүүрлүг чоруунуҢ одагларын Алжирде, Конгода, Лаоста, Кубада тургузуп турарлар.

ДайынныҢ доозулганыныҢ соонда 18 чылдар эртсе-даа, Германия-биле тайбынныҢ керээзинге ам-даа ат салдынмааны дээш харысалганы барыын талакы күрүнелер хүлээр ужурлуг.

АКШ-тын, АнглияныҢ болгаш Франциянып чагырыкчы бөлүктериниҢ катап төрүттүндүргени барыын-герман милитаризм тайбыңга улуг айыылдыг болуп турар, делегейниҢ ийги дайынынаҢ соонда барыын-герман милитаризмниҢ ковайып үнеринге ол бөлүктер дузалаан болгай.

Совет кижилер барыын-герман милитаризмниҢ катап төрүттүнүп гурарынаҢ айыылын кончуг эки билип турарлар. Ыидыг болза-даа фашистиг араатанга өлүмүг согуушкун таварыштырар бис, калчаараан дайынзырактарыҢ болгаш делегейни тергиидээрин оралдажып турар өске-даа адаанчыларыҢ калчаалыг шураашкыннары коргунчуг эвес. Кандыг-даа агрессорнуҢ халдаашкынындан бодувустуҢ Төрээн чуртувусту камгалап ап шыдаар бис.

Совет Эвилели — тайбыңга ынакшылдыг күрүне. БистиҢ улузувус бүгү улустар-биле тайбың чурттаарын күзеп турар. Оортан өске чүткүлдер, оортан өске планнар, оортан өске политика бисте чок болгаш турупдаа чыдавас. Тайбың дээш Совет Эвилели-биле кады делегейниҢ өске-даа улустары база демисежип турар. ТайбыныҢ күүү хүн келген тудум-на өзүп турда, барыын талакы империалистиг бөлүктериниҢ агрессчи политиказы улам күүчүлүг ойтур шавыышкынга таваржып турар.

ТиилелгеленниҢ алдары-биле бүргеттинген болгаш чүгле амгы үеним боо-чепсээ-биле эвес, харын дайынныҢ дуржулгазы-биле база чепсенген бистиҢ алдарлыг Чепсектиг Күштеривис совет улустуҢ тайбын амыдыралыныҢ камгалалында турар.

Сөөлгү чылдарыҢ дургузунда шериг херээнниҢ хөгжүлдезинде ракета-ядролуг чепсектиҢ шапкын өзүлдези-биле болдунган үндезин чаартылгалар болгулаан. ИмпериалистериниҢ агрессчи бодалдарын барымдаалап көргеш, Коммунистиг партия болгаш Совет чазак совет Чепсектиг Күштерни быжыглаар, бистиҢ Төрээн чуртувустуҢ камгалал күүзүн чогуур деннелге тургузар дээш эргежок чугула бүгү-ле чүүлдерни кылып турар.

Илеткелин доозуп тура, Маршал МалиновскийниҢ медеглээни болза, Совет Эвилелинче фашистиг ГермаанияныҢ халдаанынаҢ чээрби чыл болганын боо-чепсектиҢ даажы-биле. ӨскениҢ черлерин чаалап болгаш чагырып алыр дугайында бодалдар-биле эвес, а тайбынче болгаш чепсегленишкинни дүжүреринче кыйгырыг-биле демдеглеп турар биг. Ада-чурттуҢ Улуг дайынныҢ эгелээн хүнүнден бээр чээрби чыл болганын совет кижилер Совет ЭвилелиниҢ болгаш бүгү социалистиг лагерьниҢ экономиктиг күүзүнүҢ болгаш делегейге салдарынаҢ улам ыдай өскениниҢ байдалында, бүгү улустуҢ күш-ажылчы болгаш политиктиг көдүрлүүшкүнүҢ байдалында демдеглеп турар. Улустар бүгү делегейге тайбыңны камгалаарынче боттарынаҢ күштерин улам улуу-биле мобилизастазын дээш бо хүнну демдеглеп турар бис.

Совет улус бистиҢ чуртувуска коммунизмниҢ бүрүн тиилелгези дээш демиселдин улуг программазы-биле партияны болгаш чонну чепсеглээр СЭКП-ниҢ XXII съездизинче уткуштур чоруп орар.

„Совет Чепсектиг Күштер 1941—1945 чылдарныҢ Ада-чурттуҢ Улуг дайынынаҢ үезинде" деп делгелге

Ада-чурттуҢ Улуг дайыны эгелээнинден бээр 20 чыл болганын хөлбаштыр Совет АрмияныҢ Москвада М. В. Фрунзе аттыг Төп БажыңынаҢ чайгы парыгында «Совет Чепсектиг Күштер 1941—1945 чылдарынаҢ Ада-чурттуҢ Улуг дайынынаҢ үезинде» деп делгелге ажыттынган.

Делгелге павильонунуҢ үш залдарында үш муҢ чыгам көргүзүглерни делгээн. ОларныҢ аразында — Совет Төрээн чурт дээш улуг тулчуушкуннарныҢ одунуҢ чалбыыжы деген болгаш дарынаҢ ыжы сингген дайынчы тухтар, тулчуушкуннарга шылгаттынган адыышкын болгаш артиллерия боолары бар. Уран чурулганыҢ, графиканыҢ болгаш скульптураныҢ чогаалдарын, Ада-чурттуҢ Улуг дайынынаҢ маадырларынаҢ боттарынаҢ эдилел чүүлдерин делгээн. Гитлержи араатаннарны чылча шаварынче дайынныҢ берге чылдарында совет улустуҢ күүзүн каттыштырган Коммунистиг партиянаҢ удуртур ролюнуҢ дугайын, армияныҢ болгаш флоттуҢ дайынчыларынын, совет партизаннарныҢ өлүм чок маадырлыг чоруктарынаҢ дугайын ында делгээн чүүлдер чугаалап турар.

Совет АрмияныҢ болгаш Шериг-Далай ФлодунуҢ дайынчыларынаҢ дайын соонгы чылдарда чедип алган чедиишкиннеринге, социалистиг чурттарныҢ армиялары-биле ССРЭ-ниҢ Чепсектиг КүштериниҢ дайынчы дем-кадылгазынга делгелгениҢ тускай бөлүүн тураскаатган.

Григорий Иванович Котовский

(ТөрүттүнгениниҢ бээр 80 чыл болганынга)

Г. И. Котовский—хамаатыныҢ маадыры, шылгарангай шериг организакчы болгаш Кызыл АрмияныҢ аттыг шериг корпузунуҢ командири. 1920 чылдан РКП(б)-ниҢ кежигүнү, ССРЭ-ниҢ Төп Күүсекчи КомитединиҢ болгаш Украин база Молдав Совет республикаларыныҢ Төп Күүсекчи КомитеттериниҢ кежигүнү чораан.

Г. И. Котовский БессарабияныҢ Ганчешт деп черге, (ам Котовск деп адап турар) арага заводунуҢ механиги кижиниҢ өг-бүлезинге 1881 чылда төрүттүнген. 1895 чылда КокорозениҢ кедээ ажыл-агый школазын доосган. Помещикке удурланганы дээш 1902 чылдың декабрьде Котовскийни кара бажыңнап. Оон хосталып үнгеш хөлечиктеп, хөлезиленир чүүл-базын ажылдар-биле амыдыран чораан. Россияга революстуг шимчээшкиниҢ калбарганы болгаш помещиктерге удур демиселге оон революсчу медерели хевирленип быжыхан. 1905 чылда ол шериг келдириишкининге барган болгаш олла чылдың июньде турган полкуузундан тургунаан чоруткаш, Бессарабияга чедип келгеш, тараачыларныҢ шимчээшкининиҢ удуртукчуларынаҢ бирээзи апарган. Элээн каш катап бажыңнаттырганынаҢ соонда Г. И. Котовскийни 1910 чылда Нерчинскиже шөлүпкен. 1913 чылдың февральда оон тургуннап үнгеш, Бессарабияга дедир чаныс келгеш, помещиктерге болгаш жандармериягa удур демиселин ол үргүлчүлээн. 1916 чылда туттурган болгаш азып өлүрер деп шиитпирген турган. ЧоннуҢ негелдези-биле 1917 чылдың майда кара бажыңдан хосталып үнген. 1917 чылдың августа ону румын фронтузунче чоруткан. Ол анаа разведчиктер командазынга түргаш, солдаттарныҢ оргузунга алдаржып, полкунуҢ солдаттар комитединиҢ идепкейлиг кежигүнү апарган. 6-гы АрмияныҢ солдаттар делегаттарынаҢ 1917 чылдың ноябрь 22-де Галиция хоорайга болган съездизинге большевиктериниҢ талазынче ол кирген, ынчангаш армия комитединиҢ кежигүнүнге сөңгүткан, оон Г. И. Котовскийни төлөлекчи кылдыр Кишеневский Совединче чоруткан.

Г. И. Котовский 1918 чылда Бессарабияга румын әжелекчилерге удур партизан демиселин чорудун турган. 1918 чылдың апрельден 1919 чылдың мартка чедир Одессага революстуг чажыг комитеттиҢ удуртулгазыбиле шериг болгаш диверсия бөлүктерин ол баштап турган.

Г. И. Котовский болдунун организастаны партизан отрядын баштап алгаш Одессаны интервентилерден хосталарынга болгаш анаа Совет эрге-чагырганы тургузарынга киришкен. Г. И. Котовскийни 1919 чылдың июльде 45-ки адыгжы дивизиянын 2-ги бригадазынын командириҢге томуйлаан. Ол бригаданы командылаал алгаш Днестр хемден Житомирге чедир 400 километр оруктуҢ аар-берге походун кылып, ак-гвардейжилерни Киев чоогунга чылча шапкан. Ол чылдың ноябрьда Юденичиге удур Петроград фронтузунче чоруткан болгаш декабрьде Украинаже әәп келгеш, анаа 45-ки дивизиянын тускай аттыг шериг бригадазын ол организаттаан. 1920 чылдың Январьда Г. И. Котовский Вознесенск хоорайны хоставышаан, деникинчилернин шериглеринге аар согуушкунну таварыштырган болгаш Одессаны база Тираспольду хосталаан. 1920 чылдың чайынында партия Төп КомитединиҢ планын өзугаар, оон удуртулгазы-биле Муонуу Барыын фронтуга боттандырганы 1-ги аттыг шериг армиязы-биле кады шаап халдаашкынга киришкен.

Хамаатыны дайын төнген соонда, Г. И. Котовский Украинага петлюрчилерге удур чедиишкинниг демиселди чорудун турган болгаш 1920 чылдың декабрьде 17-ги аттыг шериг дивизиязынын командириҢге томуйлаткан. Г. И. Котовский 1921 чылда бригада командылаал алгаш, Тамбовка кулактарныҢ туда халыышкынын (антоновшина) базарынга киришкен болгаш 1922 чылдан эгелээн 1925 чылга чедир ийги аттыг шериг корпузун командылаал чораан. 1925 чылдың августуҢ 6-зынче дүне Г. И. Котовский Одессадан 30 километр черде Чебинке деп совхозка дайзынныҢ огундан өлүткен.

Күш-ажылчы чоннуҢ хостуг чаагай эрге-шөлээни дээш, Совет эрге-чагырганы камгалаар болгаш быжыктырар дээш эрес-маадырлыг чоруу дээш Григорий Иванович Котовский үш Кызыл Тук орденнери-биле болгаш революстуг хүндүлүг чепсек биле шаңнаткан.

Г. И. Котовский хамаатыныҢ алдарлыг маадырларынаҢ бирээзи, талантылыг организакчы болгаш шериг удуртукчу, болунун бүгү күүзүн, билинин төрээн чуртунун, чонунун хереңге берген. Төрээн чуртунуҢ хосталгазы дээш деңнээр чүве чок маадырлыг чоруктуу кылып чораан амы-тынын берген өске-даа бистиҢ ада-иелеривис, акылар, угбаларывыс ышкаш, Г. И. КотовскийниҢ Төрээн чурт дээш кылган эрес-маадырлыг ажыл-чорудулгалары дайынныҢ болгаш тайбың тургузукчу күш-ажылдын чылларында бисте чырыткылыг үлегер боолу, коммунизм тургузары дээш демиселивистин орунга таваржып турар кандыг-даа аар-бергелерни ажып тиилээринче сорук киирип турар. Ынчангаш оон төрүттүнгениниҢ бээр 80 чыл болган оюн бүгү совет кижилер чоргаарал болгаш бедик хүндүткелбиле тураскаап эрттирип турар.

Г. И. КотовскийниҢ тураскаалын мөңгежидери-биле шаанда Вирзуула деп адап чораан хоорайны, Ганчешти суурну оон ады-биле адаан.

УССР-ниҢ Умань болгаш Котовский хоорайларда оон тураскаалдарын тургускан. 1948 чылда Кишинев хоорайга Г. И. КотовскийниҢ Республика музейин ажыткан. Оон төрээн суурну Ганчештиде (Котовскийде) бажың-музейин болгаш тураскаалын тургускан.

КАЗАХ УЛУСТУҢ ЧЫРЫТКЫЛЫГ БАЙЫРЛАЛЫ

Бөгүн казах улус бодунуҢ республиказынаҢ болгаш КазахстанныҢ Коммунистиг партиязынаҢ тургустунганындан бээр дөртен чыл оюн байырлалдыы-биле демдеглеп турар.

Казахстан магнитказында

Казахстан магнитказында Георгий Болтенко удурткан эптекчилер бригадазын найыралдыгларныҢ бригадазы деп адап турар. Ол шынап-ла ындыг: ол коллективте орус Анатолий Гусев, украин Виктор Фриз, кыргыс Исмаил Батыров, белорус Василий Намнек болгаш оон-даа өскелер ажылдап турар. ОларныҢ лозуңу—бирээзи шуптузу дээш, шуптузу бирээзи дээш!

Бот-боттарын деткижер чорук оларныҢ ажылынга идиг болуп турар. Ацаа мындыг таварылга болган. Ийги домна печказынга көдүрүкчүнү эптеп тургузарын Виктор Фризке даасган. Ажылды дүн ортузунга чедир доозарын эштеринге Виктор аазаан.

Ынчалза-даа күштүг хат хадый берген. Дуржулгалыг эптекчи бедик кырынче уне бергеш, оон дүшпейн ажылдап-ла турган. Эживис канчап барган дээш БолтенконуҢ бригадазынаҢ кежигүннери дүвүрей бергеш, чеден метр бедик печканыҢ кырынче үнүпкеннер. ВикторнуҢ чүү-даа тоовайын ында ажылдап турарын олар көргеннер.

— Бичии озалдай бердим. Хат шаптык боон тур — деп, өөрүнге ол анаа-ла чугаалаан. Олар эжинге дузалашкан.

Уралдың магнитказынаҢ төрел дукмазы—КазахстанныҢ магнитказынаҢ ол кайгамчыктыг кижилериниҢ найыралы ынчаар быжыгып, оларныҢ мөзү-шынары ынчаар каңналып турар.

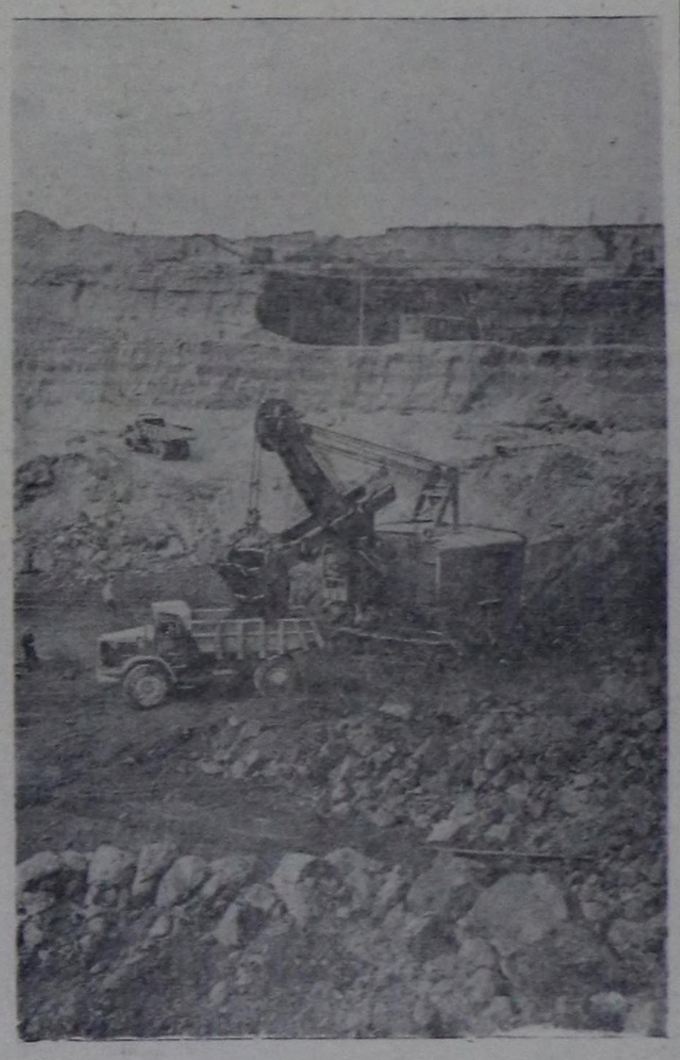

Чурукта: Кустанай хоорайдан ырак эвесте улуг элеваторнуҢ тудуушкуну. Ол болаа чуртта улуг элеваторларныҢ бирээзи болуп турар. Анаа 200 муҢ тонна тараа кирер.

Фото Ю. Немовтуу.

СЭТА-ныҢ фотохрониказы.

Кур черлерже поход

Кур болгаш курукган черлерни шинчээдип алырын моон-даа ынай үргүлчүлээр сорулганы Никита Сергеевич Хрущев Казахстанга чораан, кедээ ажыл-агыйныҢ ажыл-ишчилериниҢ мурнунга салган. Ам делгем ховуларда эвин чыдар эмдик черлерже поход база катап эгелээн. Эки үнүш-дужуттуг бээр баштайгы он-он муҢ гектар черлерни Кур черлер крайынаҢ механизаторлары болгаш республиканаҢ өске-даа районнарынаҢ механизаторлары бо чазын аңдарганнар. Чаа черлерни шинчээдип алыры эгелээнден бээр чеди чылдарныҢ дургузунда Казахстанда 25 миллион ажыг гектар кур болгаш курукган черлерни аңдарган болгаш кедээ ажыл-агыйныҢ ажыглалдыг черлери болдурган.

Бо чылын республиканаҢ ажыл-агыйлары 1870 муҢ гектар кур черни, а 1962—1963 чылдарда—1520 муҢ гектар черни аңдарар.

Казахстаннын кур черлериндe чаа-чаа совхозтарны тургузуп турар. Чижээ, Павлодар области 16 совхозтарны ам тургускан.

Чурукта: Соколово-СарбайныҢ демир рудазы ылгаар комбинадында демир рудазын машинада түдүрүп турары.

СЭТА-ныҢ фотохрониказы.

Өзүп турар тудугларга

Республикада тудуг ажылдарын хандырары-биле цемент кылыр күчүлүг базаны тургузуп турар. Чимкентиде, Семипалатинскиде, Карагандада болгаш Сас-Тюбеде цементиниҢ улуг заводтары ажыглалда кирген. Ындыг заводту Уральскиге тударын төлевилеп турар. АксуйнуҢ чиг-эт байлактыг черлерин шинчилээр ажылды оон-биле кады күштелдирип турар.

Оон аңгыда, чеди чылдың дургузунда Серебрянкага, Кокчетавка болгаш Экибастузка чаа заводтарны тудар. Ол заводтарны шуптузун адачурттуҢ дерилгелери-биле чепсеглээр.

Ол улуг заводтарны ажыглалга киирген соонда Казахстан чылда беш чартыс миллион чыгыы тонна цементиниҢ бүдүрер. Ынчангаш республикага улетпүр, кедээ ажыл-агый, чурттарга тулуун калбартырынаҢ хереглелин ол заводтар цемент-биле долдур хандырар.

Д. МУЛДАГАЛИЕВ.

Кур чер дугайында ыр

«Кур чер» деп сөс дыннаанында делгемнери —
Ховуларны, тей дег оваа тараа-биле
Комбайннар эжиндириин көөр боор сен.
Кур черлер шинчээткени чүгле ол бе?

Ядыы самдар кадарчы чон—ызыгуурум.
Яблоктарны арагага чыгбайн чораан.
Марс биле Венераны билбес чорду,—
Бар-ла чүүлү бүдүүлүк ол, човулан ол.

Оон эчис күзелдери карактарныҢ
Бүлденинге эштип чорааш, чидер чораан.
Октябрьга чедир казах деп сөс безин
Бүдүн улуг словарларга кирбейн чораан.

Улузум-даа хагжаан тараа ышкаш чорду.
Ынчалза-даа мөңге час-даа дүжүп келген.
Улустарга кур черлер аңдарган чон
Ырладып-даа, ададып-даа туруп берген.

Үе дүптен базындырып чораан чонум
Ие болган черинде ам дээрги болуп,
Үнген хүннү Кызыл шөлге барып уткуп,
Ильичиден чагыгларны хүлээп ап тур.

Өөнден өске чүве көрбес чораан чонум
Өйдүр чаагай эриктерде чедип келген.
Холу-биле ындыы эрик айтып алган,
Коммунизм делгемнерин көрүп туру.

Очулдурган Б. Хөвенмей.

ДЕҢ ЭРГЕЛИГЛЕРНИҢ АРАЗЫНДА ДЕҢ ЭРГЕЛИГ

Казах ССР-ниҢ Дээди СовединиҢ ПрезидиумунуҢ даргазы эш И. Ш. Шарипов-биле беседа

Казах улус бодунуҢ республиказынаҢ болгаш КазахстанныҢ Коммунистиг партиязынаҢ дөртен чыл оюн чоргаары-биле демдеглеп турар. Заилий АлатаунуҢ харлыг менгилериндeн эгелээш Сибирьнин оргулаштарынга чедир база Буурул Каспийден эгелээш Алтай крайга чедир чаптылган республикаже чырыткылыг, өөрүшкүлүг байырлал чедип келген. Ол байырлал болза политиктиг болгаш күш-ажылчы улуг көдүрүлүүшкүнүҢ байдалында эптип турар. Деп эргелиглернин аразында деп эргелиг, совет улустарынаҢ найыралдыг өг-бүлезинге Коммунистиг партиянаҢ болгаш оон ленинчи Төп КомитединиҢ удуртулгазы-биле казах улус коммунизмнин өөдүр улуг тулуун чорудун турар. Бодунун национал катап төрүттүнүүшкүнүнүҢ болгаш хөгжүлдезинин үезинин эгезин казах улус, кажан «АврораныҢ» даалташкыннары КазахстанныҢ ховулуг оргулаштарын чайыннандыр чырыткан, кажан РоссияныҢ ол ыраккы кыдыынга кижини кижи дарлаар чоруктуҢ кинчизин ОктябрьныҢ социалистиг Улуг революциязынаҢ үзе шапканынаҢ хүнүнге хамаарыштырып турар.

1920 чылдың август 26-да БүгүроссияныҢ Төп Күүсекчи Комитеди (ВЦИК) болгаш РСФСР-ниҢ Улус КомиссарларынаҢ Чөвүдели Кыргыстын (Казахтын) Автономнуг Совет Социалистиг Республиказын тургузар дугайында В. И. ЛенининиҢ болгаш М. И. КалининниҢ ат салганы декретти хүлээп алган, а ол-ла чылдың октябрь 4-те СоветтериниҢ бирги Бүгү-казах тургузулга съездизи, бодунун национал күрүнеезинин дугайында казах улустуҢ алыс күзел-соруун илергейлевишаан. КазахстанныҢ ажылчы чоннарынаҢ эргелеринин дугайында Декларацияны хүлээп алган, Казах АССР-ниҢ тургустунганын байырлал-биле чарлаан болгаш РСФСР-ниҢ составынга оон деп эргелиг кежигүнү болуп эки-тура-биле киргенин бадыткаан.

Хаанныг чазак Казахстанны болдунуҢ колониязы, чиг-эт бээр кожундаа, революсчуларны шөлүүр чер кылдыр көрүп турган. В. И. ЛенининиҢ бижээни-биле алырга, Омскинин мурнуу чүүнге дүмбей кара өглерге, ужу-кыдыы көзүлбес делгемнерге патриархальщина, чартык черлик чорук болгаш ёзулуг-ла черлик чорук нептерээн турган. КазахтарныҢ үлегерлеп чугаалап турганын ёзугаар алырга, улустун амыдыралы чечектер чок час, чырык чок хүн, суг чок хем ышкаш болуп турган.

Совет тургузуг, Коммунистиг партиянаҢ ханы мерген ленинчи национал политиказы ол чернин арынышырайын таныттынмас кылдыр чаартып, оон бүдүрүкчү күштерин амыдыралче киирген. Совет эрге-чагырганыҢ чылларында Казахстан чечектелген индустриял-аграрлыг республика болуп хуулган. ОктябрьныҢ мурнунда чүгле чартык натуралдыг чыдып калган хожулангай көшкүн мал ажылы турган черлерде амгы болбаазын үлетпүр болгаш механизастаттынган улуг кедээ ажыл-агый тургустунган. ҮлетпүрнүҢ өнүүг металл, металлургия, хөмүр даш, нефть, химия, машина тудуу, металл ажылдап кылыры, кара металлургия ышкаш ындыг чаа-чаа хевирлери тургустунган.

Казах ажылчын аңгы дүрген өскен. Орус ажылчыннар, инженерлер болгаш техникчер казах ажылчыннарга боттарынын техникчиг дуржулгазын, билиглерин болгаш чаңчылдарын ак-сеткилдии-биле дамчыдып берип турган. Москванын, Ленинградтын, Бакунун, Сталинонун болгаш чурттун өске-даа индустриалдыг төптеринде казах ажылчыннар нарын профессиялары шингээдип, боттарынын мергежилин бедидип ап турган. Моон-биле кады бүдүрүлгетехникчиг интеллигенциянын кадрлары белеткеттинип турган. Республика демир болгаш чазаглыг оруктарынын четкизи-биле шыптынган. Хоорайлар болгаш ажылчын суурлар өскен.

Ада-чурттуҢ Улуг дайынынын кадыг-дошкун чылдарында Казахстан чурттуҢ эн улуг үлетпүрлүг черлериниҢ бирээзи болуп хуулган. Казах улустуҢ эрес-дидим оолдары болгаш кыстары боо-чепсекти холга туткаш Төрээн чуртунуҢ хосталгазын болгаш хамаарышпас чоруун камгалап алган.

Сөөлгү чылларда республикага 730 чаа бүдүрүлгелер болгаш цехтер туттунган, оон иштинде хөмүр даштыҢ чеди шахталары бар. Соколовск-Сарбайның руда ылгаар комбинадынын баштайгы эәлчээ, хром каттыжыышкыннарынын Актюбинск заводу, Караганданың, Семипалатинскинин болгаш ЧимкентиниҢ цемент заводтары, Чимкентиде гидролиз болгаш экскаватор заводтары, аъш-чемниҢ болгаш чиик үлетпүрнүҢ хөй-хөй бүдүрүлгелери ажыглалга кирген. Машина тудуушкуну дүрген хөгжүп эгелээн.

Ам республикада 14 муҢ чыгам бүдүрүлгелер бар. Олар эн чаа техника-биле чепсегленген. Автоматтыг шугумнар, станоктар-автоматтар болгаш чартык автоматтар, комплексилиг-механизастаттынган конвейерлернин болгаш шуужудулганын шугумнары, технологтуг чорудулгаларныҢ автоматтыг болгаш дистанциялыг башкарылгазы нептереттинип турар.

1960 чылда үлетпүр бүдүрүлгезинин хемчээли 1913 чыл-биле деннээрге 51 катап өскен. Үлетпүр бүдүрүлгезинин деннелинин талазы-биле Казахстан Европаның дыка хөй чурттарын четкеш, ыракта ашкан. Электри энергиязын бүдүрер талазыбиле Казахстан чуртта үшкү черни эәлеп турар.

Казах республика болза Совет Эвилелинин ламтыкы садыг харылзаларында кеску черни эәлеп турар. Республика ферросплавты, прокатты, металлургия дериглерин болгаш базар станоктарны, автомат-пресстерни, рентген аппаратуразын болгаш бодунуҢ үлетпүрүнүҢ өске-даа кылыгларын делегейнин 40 ажыг чурттарынче үндүрүп турар.

Колхозчу тургузуг чогаадыкчы инициативаны илередиринге болгаш черни дээре ажыглаарынын делгем аргаларын казах улуска берген. Ам республикада 800 хире колхозтар болгаш 1142 совхозтар бар. Оларда кедээ ажыл-агыйнын дээди болгаш ортумак эртемниг 12 муҢ чыгыы тускай эртемниглери ажылдап турар. Республиканын ховуларында 300 муҢ хире тракторлар (15 аът күүнге шилчидерге) болгаш 100 муҢ комбайннар ажылдап турар.

Коммунистиг партиянын болгаш Н. С. ХрущевтуҢ бодунун инициативазы-биле казахтар акы-дунма өске республикаларын ажылчы чоннарынын аажок улуг дузаламчызынын ачызында чеди чылдын иштинде 25,5 миллион ажыг гектар кур болгаш курукган черлерни шингээдип алган. Ол чорук тараа культураларынаҢ тарылга шөлүн каш катап көвүдедир болгаш бараанныг тараанын бүдүрүлгезин дыка көвүдедир арганы берген. Казахстан тараа бүдүрер талазы-биле чуртта ийги черни эәлей берген. 1956—1960 чылдарда тараанын чылда ортумак бүдүрүлгези мурнуку беш чылдар-биле деннээрге барык беш катап көвүдээн. Казахстанда тараанын ниити бүдүрүлгези ам Канаданынын-дан дыка хөй болуп турар, ынчаарга Канаданы делегей рынокунда тараанын эн улуг берикчизи деп саналган турар болгай.

Кур черлерни шинчээдип алган чорук мурнунда эән турган шөлдерни шуут-ла диргискен, ам ында школаларлыг, клубтарлыг, эмнелгелерлиг, магазиннерлиг, радио белдирлерлиг, чаагайжыды туттунган чүс-чүс совхозтар суурлары тыптып келгилээн. МуҢ-муҢ километр демир оруктар болгаш чазаглыг оруктар, хөй-хөй элеваторлар болгаш тараа складтары туттунган.

КазахстанныҢ амыдыралында чугула болуушкун болза республиканын составынга кур чер крайынаҢ тургустунганы болур. Ол крайныҢ ажыл-агыйлары бо чылын күрүнеге 685 миллион пуд тараанны, 227 муҢ тонна эытти (диригг дензи-биле), 543 муҢ тонна сүттү, 14 муҢ ажыг тонна дүктү болгаш 101 миллион кезек дагаа чуургаларын садарын айыткан. Крайга чаа совхозтарны тургузарынга Совет күрүне 18 миллиард ажыг рубльди (эрги өртек-биле) салган. Ол акша-хөренги чеди-ле чыл иштинде бүрүн эгиттине бээр.

Кедээ ажыл-агый бүдүрүлгезинин үндезини—тараа ажыл-агыйныҢ шапкын кедүрлүүшкүнү—ниитиниҢ мал ажылын хөгжүдеринге таарымчалыг байдалдарны тургускан. ХойнуҢ баш санынын талазы-биле Казахстан Совет Эвилелинде ийги черни, мыйыстыг бода малдың талазыбиле—үшкү черни эәлеп турар. Ниитинин мал ажылынын продуктуларын бүдүрери дыка өскен.

СЭКП ТК-ныҢ январь ПленумунуҢ шиитпирлеринге, эш Н. С. ХрущевтуҢ сүмелеринге сорук киргеи республиканын колхозтарынын болгаш совхозтарынын ажыл-ишчилери

(Төнчүзү 4-кү арында).

ФЕРМАДА КЕЖЭЭКИ СААЛДА

Июнь айның баштайгы чартыныңыңыңы